

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG HANDELSDEPARTEMENT

Veileder til mineralloven

Desember 2011

Veileder til mineralloven

Bilder på forsiden:

Øverst venstre: Uttak av larvikitt ved Klaastadbruddet i Tjølling, Lundhs AS. Fotograf: Per Richard Neeb (NGU)

Øverst høyre: Mineraler inngår i produksjon av bl.a. mobiltelefoner. Fotograf: Jonas Ekströmer/Scanpix

Nederst venstre: Eksempler på bruk av industrimineraler. Fotograf: Agnes Raaness (NGU)

Nederst høyre: Produksjon av pukk. Fotograf: Rolv Dahl (NGU). Pukk er et mineralsk byggeråstoff som etter bearbeiding nyttes til konstruksjonsformål som veier, jernbanetraseer, boliger og annen virksomhet i tilknytning til bygge- og anleggsvirksomheten.

INNHALDSFORTEGNELSE

1	Innledning.....	6
1.1	Formålet med denne veilederen.....	6
1.2	Minerallovgivningen	6
2	Minerallovens virkeområde, mineralkategorier og ulike typer rettigheter	8
2.1	Virkeområde – hva gjelder mineralloven for og hvor gjelder loven	8
2.1.1	Saklig virkeområde for kartlegging av mineralske ressurser	8
2.1.2	Saklig virkeområde for utvinning av mineralske ressurser	8
2.1.3	Geografisk virkeområde	8
2.2	Lovens mineralkategorier	8
2.3	Ulike typer rettigheter og tillatelser etter mineralloven.....	9
2.4	Kort om forholdet til annen lovgivning	9
2.5	Organisering	10
3	Mineralvirksomhet på grunneiers mineraler	12
3.1	Leterett.....	12
3.1.1	Fri leterett	12
3.1.2	Leterettens omfang	12
3.1.3	Varslingsplikt	12
3.1.4	Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å lete	12
3.2	Undersøkelse	13
3.2.1	Undersøkelsesrett	13
3.2.2	Særlig om prøveuttak ved undersøkelser	13
3.2.3	Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å undersøke	13
3.3	Utvinningsrett	13
3.4	Ekspropriasjon	14
3.4.1	Mulighet og unntaksbestemmelse	14
3.4.2	Ekspropriasjon av undersøkelsesrett	14
3.4.3	Ekspropriasjon av utvinningsrett.....	14
4	Mineralvirksomhet på statens mineraler	15
4.1	Leting.....	15
4.1.1	Hovedregelen om fri leterett	15
4.1.2	Varslingsplikt ved leting	15
4.1.3	Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å lete	15
4.2	Undersøkelsesrett.....	15
4.2.1	Krav om undersøkelsesrett og saksbehandling	15
4.2.2	Undersøkelsesområdetets størrelse	16

4.2.3	Varslingsplikt før undersøkelsesarbeider igangsettes	16
4.2.4	Undersøkelsesrettens virkninger og innhold	16
4.2.5	Avgifter til staten for undersøkelsesrett	17
4.2.6	Prøveuttak ved undersøkelser	17
4.2.7	Undersøkelsesrettens varighet	17
4.2.8	Rapporteringsplikt ved undersøkelse av statens mineraler	18
4.2.9	Ekspropriasjon av grunn og rettigheter ifm. undersøkelse av statens mineraler	18
4.2.10	Overdragelse av undersøkelsesrett	18
4.2.11	Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å undersøke	18
4.3	Utvinningsrett	19
4.3.1	Krav om utvinningsrett	19
4.3.2	Saksbehandling ved søknader om utvinningsrett	19
4.3.3	Utvinningsområdets størrelse	19
4.3.4	Utvinningsrettens innhold	19
4.3.5	Avgifter til staten for utvinningsrett	20
4.3.6	Avgift til grunneier	20
4.3.7	Utvinningsrettens varighet	20
4.3.8	Overdragelse av utvinningsrett	20
5	Drift på mineralske forekomster – Melde- og konsesjonspliktige uttak	21
5.1	Innledning	21
5.2	Meldepliktige uttak	21
5.3	Konsesjonspliktige uttak	21
5.4	Saksbehandlingen ved søknader om driftskonsesjon	22
5.5	Forholdet til reglene om planlegging og byggesaksbehandling i plan- og bygningsloven	22
5.6	Driftsplan	23
5.7	Kart over underjords- og dagbruddsanlegg	23
5.8	Krav om rapportering om driften (driftsrapport)	24
5.9	Driftshvile	24
5.10	Bortfall av driftskonsesjon	24
5.11	Rapporteringsplikt ved nedleggelse av driften	24
6	Særlig om mineralvirksomhet i Finnmark	26
6.1	Innledning	26
6.2	Særlige varslingsplikter	26
6.2.1	Varslingsplikt ved leting	26
6.2.2	Varsel ved tildeling av undersøkelsesrett til statens mineraler	26
6.2.3	Varslingsplikt før undersøkelsesarbeider påbegynnes på statens mineraler	26

6.3	Krav om særskilt tillatelse for å igangsette undersøkelser etter og utvinning av statens mineraler.....	27
6.4	Særlige saksbehandlingsregler	27
6.5	Forhøyet grunneieravgift	27
7	Krav til tiltakshaver ved mineralvirksomhet.....	29
7.1	Innledning.....	29
7.2	Bergfaglig forsvarlig drift.....	29
7.3	Bergteknisk ansvarlig	29
7.3.1	Krav om bergteknisk ansvarlig	29
7.3.2	Krav til faglige kvalifikasjoner for den som skal være bergteknisk ansvarlig...	30
7.4	Varsomhetsplikt.....	30
7.5	Sikringsplikt.....	31
7.6	Oppryddingsplikt.....	31
7.7	Dekning av kostnader ved sikring og opprydding.....	32
7.8	Erstatningsplikt ved skader.....	32
8	Tilsyn.....	33
8.1	Tilsyn.....	33
8.2	Rett til undersøkelser og opplysninger ved tilsyn	33
9	Forvaltningstiltak og sanksjoner ved brudd på loven.....	34
9.1	Innledning.....	34
9.2	Pålegg	34
9.3	Umiddelbar iverksetting av tiltak	34
9.4	Midlertidig stans av virksomhet	34
9.5	Endring og tilbakekall av tillatelse mv.	35
9.6	Tvangsmulkt.....	35
9.7	Overtredelsesgebyr	35
10	Overgangsbestemmelser.....	36
10.1	Innledning	36
10.2	Sikring, opprydding og tilsyn	36
10.3	Krav om driftskonsesjon for igangværende virksomheter.....	36
10.4	Eksisterende rettigheter.....	37
11	Annet regelverk som har betydning for leting, undersøkelse og drift på mineralske ressurser.....	38
11.1	Innledning	38
11.2	Plan- og bygningsloven.....	38
11.2.1	Innledning.....	38
11.2.2	Planbestemmelsene	38
11.2.3	Krav til konsekvensutredning.....	39

11.2.4	Byggesaksbestemmelsene	40
11.3	Naturmangfoldloven	40
11.3.1	Innledning.....	40
11.3.2	Naturmangfoldlovens alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk	40
11.3.3	Kort om områdevern etter naturmangfoldloven kapittel V	41
11.4	Forurensningsloven.....	41
11.5	Kulturminneloven	42
11.6	Motorferdselloven.....	43
11.7	Jordlova.....	44
11.8	Vannressursloven.....	44
11.9	Reindriftsloven.....	44
11.10	Finnmarksloven.....	45

1 INNLEDNING

1.1 Formålet med denne veilederen

Formålet med denne veilederen er å gi en oversikt over sentrale elementer i minerallovgivningen når det gjelder forvaltning av mineralressurser og rettigheter og plikter for tiltakshavere og andre. I tillegg gir veilederen en kort oversikt over annet regelverk som kan ha betydning ved leting etter, undersøkelse av og drift på mineralske forekomster. Dette er omtalt i kapittel 11 og ellers i veilederen der slikt regelverk har særlig betydning.

Denne veilederen er ment å være et avklarende verktøy for mineralnæringen, kommuner, fylkeskommuner, fylkesmenn, andre offentlige myndigheter, grunneiere og andre rettighetshavere og interesseorganisasjoner.

1.2 Minerallovgivningen

Mineralloven¹ trådte i kraft 1. januar 2010. Loven avløste bergverksloven, industrikonsesjonsloven kapittel II, kalkstensloven, kvartsloven og mineralavståingsloven.

Formålet med mineralloven er å fremme og sikre samfunnsmessig forsvarlig forvaltning og bruk av mineralressursene i samsvar med prinsippet om en bærekraftig utvikling. Innenfor rammene av lovens formål skal loven også ivareta hensynene til:

- verdiskaping og næringsutvikling,
- naturgrunnlaget for samisk kultur, næringsliv og samfunnsliv,
- omgivelsene og nærliggende områder under drift,
- miljømessige konsekvenser av utvinning, og
- langsiktig planlegging for etterbruk eller tilbakeføring av området.

Det er fastsatt to forskrifter til mineralloven. Dette er:

- Forskrift 23. desember 2009 nr. 1842 til mineralloven
- Forskrift 20. desember 2010 nr. 1784 om kart over underjords- og dagbruddsanlegg

Mineralloven og forskriftene er tilgjengelig på www.lovdata.no.

Mineralloven med tilhørende forskrifter er et bransjereguleringssystem for mineralnæringen i Norge, og fastsetter grunnleggende rammer og vilkår for å utøve mineralvirksomhet. Loven gjelder uttak av mineraler, og leting og undersøkelse i forkant av eventuell utvinning. Loven inneholder også regler for avslutningen av mineralundersøkelser og uttak.

I tillegg til å regulere leting, undersøkelse og drift på mineraler, har mineralloven regler om erverv av rettigheter knyttet til undersøkelse og utvinning av statens mineraler. Dette bygger på et system der Direktoratet for mineralforvaltning på vegne av staten tildeler rettigheter til undersøkelse og utvinning av statens mineraler. Rettigheter til grunneiers mineraler erverves ved avtale.

¹ Lov 19. juni 2009 nr. 101 om erverv og utvinning av mineralressurser (mineralloven)

For å sikre grunnlaget for samisk kultur og næringsutøvelse er det gitt en rekke regler for leting, undersøkelse og drift på mineralske ressurser som gjelder spesielt for Finnmark. Disse reglene er omtalt nærmere i kapittel 6.

2 MINERALLOVENS VIRKEOMRÅDE, MINERALKATEGORIER OG ULIKE TYPER RETTIGHETER

2.1 Virkeområde – hva gjelder mineralloven for og hvor gjelder loven

2.1.1 Saklig virkeområde for kartlegging av mineralske ressurser

Mineralloven regulerer aktiviteter som har til formål å kartlegge mineralske ressurser med sikte på utvinning, jf. mineralloven § 3. Dette omfatter leting etter og undersøkelse av mineralske forekomster, herunder prøveuttak av mineraler.

2.1.2 Saklig virkeområde for utvinning av mineralske ressurser

Utgangspunktet er at ethvert uttak av mineralske forekomster faller inn under mineralloven. Det er gjort unntak for uttak som hovedsakelig er en del av annen utnyttelse av grunnen enn mineraluttak. Uttak hvor formålet ikke er å nyttiggjøre seg mineralet økonomisk, men gjennomføres for å realisere et annet formål, vil i utgangspunktet ikke omfattes av mineralloven. Eksempelvis vil uttak av mineralske forekomster i forbindelse med oppføring av boliger eller næringsbygg eller for å anlegge infrastruktur som veitraseer, kaianlegg og lignende, normalt ikke omfattes av mineralloven.

I tvilstilfeller avgjør Direktoratet for mineralforvaltning om et uttak omfattes av mineralloven. Ved vurderingen legges det vekt på uttakets levetid og om uttaket først og fremst skjer i takt med mulighetene for avsetning i markedet.

2.1.3 Geografisk virkeområde

Mineralloven gjelder på norsk territorium, dvs. på Norges fastland, inkludert holmer, øyer og skjær, vassdrag og innsjøer, jf. mineralloven § 4. Loven gjelder ikke for Svalbard.² Mineralloven gjelder heller ikke for mineralvirksomhet som skjer utenfor den private eiendomsrettens grenser i sjø.³

2.2 Lovens mineral kategorier

Mineralloven skiller mellom mineraler som er eid av staten og de som er eid av grunneier. Disse betegnes i lovens § 7 som henholdsvis statens mineraler og grunneiers mineraler. Enkelte regler i mineralloven er forskjellige for grunneiers mineraler og statens mineraler. Dette gjelder blant annet reglene om undersøkelsesrett og utvinningsrett.

Staten er eier av metaller med en egenvekt på 5 gram/cm³ og over⁴, samt malmer av slike metaller. Derimot er vannbærent gull i løsmasser (alluvialt gull) grunneiers eiendom. Også arsen og titan er statlig eid. Det er ikke nok at mineralet inneholder spor av metaller som er eid av staten, for å anses som statens mineraler. Metallene må utgjøre den vesentlige delen av

² På Svalbard gjelder en egen bergverksordning av 7. august 1925 som har bestemmelser om tildeling av bergrettigheter på øygruppen.

³ Leting, undersøkelse og utvinning av undersjøiske mineralforekomster som ligger i indre norsk farvann, norsk sjøterritorium og på kontinentalsokkelen (dvs. utenfor den private eiendomsrettens grenser i sjø) reguleres av lov 21. juni 1963 nr. 12 om vitenskapelig utforskning og undersøkelse etter og utnyttelse av andre undersjøiske naturforekomster enn petroleumforekomster (kontinentalsokkeloven).

⁴ Dette omfatter blant annet krom, mangan, molybden, niob, vanadium, jern, nikkel, kobber, sink, sølv, gull, kobolt, bly, platina, tinn, zirkonium, wolfram, uran, kadmium og thorium.

mineralets verdikomponent. Grunnstoffet svovel er statens mineral når det opptrer i svovel- og magnetkis.

Alle andre metaller og mineraler i grunnen er eid av grunneieren. I hovedsak kan grunneiers mineraler deles inn i tre hovedkategorier: naturstein (blokkstein og skifer), byggeråstoffer (sand, grus og pukk) og industrimineraler (for eksempel olivin, kvarts, nefelin, feltspat, talk, kvartsitt, kalkstein og diamant).

2.3 Ulike typer rettigheter og tillatelser etter mineralloven

Mineralloven angir flere typer rettigheter og tillatelser. De viktigste er:

Leterett: Retten til å lete etter mineralske forekomster. Hovedregelen er at enhver kan lete fritt etter statens mineraler og grunneiers mineraler. Enkelte områder er likevel unntatt.

Undersøkesrett: Rett til å undersøke etter mineralske forekomster. For å undersøke etter statens mineraler kreves tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltning, mens tiltakshaver må inngå avtale med grunneier dersom vedkommende ønsker undersøkelsesrett til grunneiers mineraler. Dersom det ikke blir inngått en frivillig avtale mellom partene, må tiltakshaveren søke direktoratet om samtykke til ekspropriasjon.

Utvinningsrett: En utvinningsrett er en rett til å utnytte de mineralske forekomstene. For utvinningsrett til statens mineraler kreves tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltningen, mens tiltakshaver må inngå avtale med grunneier dersom vedkommende ønsker en utvinningsrett til grunneiers mineraler. Dersom avtale ikke inngås, må tiltakshaveren søke Nærings- og handelsdepartementet om samtykke til ekspropriasjon.

Driftskonsesjon: Driftskonsesjon kreves for uttak på mer enn totalt 10 000 m³ masse, og for ethvert uttak av naturstein. Kravet til driftskonsesjon gjelder både for uttak av statens mineraler og for uttak av grunneiers mineraler.

I mineralloven og i denne veilederen brukes begrepet **tiltakshaver** som en fellesbetegnelse på den enkeltpersonen eller foretaket som letingen, undersøkelsen eller utvinningen utføres på vegne av, eller som står for gjennomføringen av tiltaket.

2.4 Kort om forholdet til annen lovgivning

Leting, undersøkelse og drift av mineraler kan kreve ulike tillatelser etter mineralloven. For slike aktiviteter kan det i tillegg være nødvendig med tillatelser etter annen lovgivning.

Tillatelse etter mineralloven fritar ikke fra krav om tillatelse, godkjenning, arealplan eller konsesjon etter annen lovgivning, jf. mineralloven § 5. Dette betyr at aktiviteter etter mineralloven ikke kan iverksettes før alle nødvendige tillatelser etter ulike lovverk er innhentet. Det er tiltakshavers ansvar å sørge for å innhente alle nødvendige tillatelser. Myndighetene skal ved behandling av saker etter mineralloven så langt mulig søke å samordne med behandlingen etter annen lovgivning.

Mineralloven § 5 slår også fast at leting, undersøkelse, utvinning og drift på mineralske forekomster bare kan utøves innenfor de begrensninger som følger av mineralloven selv og annen lovgivning. Mineralloven setter enkelte begrensninger og forbud mot å lete etter, undersøke, utvinne og drive på mineralske forekomster. Se for eksempel § 47 som forbyr

leting og undersøkelse i bestemte områder. Slik virksomhet krever også avklaring etter annen lovgivning, som for eksempel plan- og bygningslovgivningen, kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen, forurensningslovgivningen og motorferdselslovgivningen. Videre er utvinning av mineralforekomster en type virksomhet som alltid vil omfattes av det generelle forbudet i markaloven § 5 mot bygge- og anleggstiltak.

Annet regelverk med betydning for mineralvirksomhet er nærmere omtalt i kapittel 11 og ellers i veilederen der slikt regelverk har særlig betydning.

2.5 Organisering

Mineralloven forvaltes av Nærings- og handelsdepartementet. Myndighet etter loven er i stor grad lagt til Direktoratet for mineralforvaltning, som er statens sentrale fagetat for forvaltning og utnyttelse av mineralske ressurser. Det er direktoratet som fatter de fleste vedtak etter mineralloven og som fører tilsyn med at tiltakshavere driver i samsvar med loven. Departementet avgjør klager over direktoratets vedtak.

Oversikt over mineralloven

Mineralloven består av 13 kapitler.

Kapittel 1 inneholder innledende bestemmelser, herunder formålsbestemmelse, bestemmelse om virkeområde, forholdet til annet lovverk og folkeretten og om inndeling av mineralene i to forskjellige kategorier (statens og grunneiers mineraler) og definisjon av disse.

Kapittel 2 regulerer letefasen for begge mineralkategoriene, med en beskrivelse av leterettens omfang og plikten til å varsle grunneier og andre brukere av grunnen.

Kapittel 3 og *kapittel 4* regulerer undersøkelsesfasen. *Kapittel 3* regulerer undersøkelse etter grunneiers mineraler, mens *kapittel 4* regulerer undersøkelse etter statens mineraler. Reglene om varslingsplikt ved undersøkelser og prøveuttak er like for de to mineralkategoriene. For undersøkelse av statens mineraler er det særskilte regler om undersøkelsesrettens innhold, opphør av undersøkelsesrett, undersøkelsesrapporter, prioritet og grunneiers rett til å kreve sikkerhetsstillelse.

I *kapittel 5* reguleres rett til utvinning av grunneiers mineraler, mens *kapittel 6* gir regler om utvinningsrett til statens mineraler. *Kapittel 6* gir blant annet regler om vilkår for å få utvinningsrett, utvinningsområdets form og størrelse samt opphør av utvinningsrett.

Kapittel 7 har bestemmelser om ekspropriasjon av retten til grunn, rettigheter og forekomst av grunneiers mineraler for undersøkelser og drift. *Kapitlet* har tilsvarende bestemmelser om ekspropriasjon av retten til grunn og rettigheter for undersøkelse og drift på statens mineraler.

Kapittel 8 regulerer driftsstadiet for begge mineralkategoriene. *Kapitlet* skiller mellom meldepliktige og konsesjonspliktige tiltak. For uttak over 500 m³ masse skal det sendes melding til Direktoratet for mineralforvaltning. Driftsplan skal også sendes inn for slike uttak dersom direktoratet krever det. Uttak på mer enn 10 000 m³ masse, samt ethvert uttak av naturstein, krever driftskonsesjon. Det er krav om at all drift på mineralforekomster skal skje på en bergfaglig forsvarlig måte.

I *kapittel 9* gis bestemmelser om områder som er unntatt fra leting og undersøkelse, bestemmelser om varsomhetsplikt, oppryddingsplikt og sikringsplikt for tiltakshavere, samt regler om erstatningsplikt for letere og undersøkere. Direktoratet for mineralforvaltning kan kreve at det stilles økonomisk sikkerhet for gjennomføring av sikrings- og oppryddingsarbeider.

Kapittel 10 har bestemmelser om fastsettelse av gebyr for behandling av søknader om ulike tillatelser, og at rettighetshavere til statens mineraler skal betale en årsavgift til staten. I tillegg skal den som utvinner statens mineraler betale årsavgift til grunneieren. *Kapitlet* inneholder også hjemmel for departementet til å innføre tilsynsgebyr.

I *kapittel 11* gis bestemmelser om Direktoratet for mineralforvaltnings tilsyn og om internkontroll. Direktoratet skal blant annet føre tilsyn med at lovens krav, vilkår og pålegg overholdes, at tiltakshaver iverksetter tiltak for å motvirke fare og skade etc. *Kapitlet* har også bestemmelser om direktoratets adgang til å inspisere og undersøke områder og anlegg samt til å kreve opplysninger fra tiltakshavere og andre.

Kapittel 12 gir bestemmelser om forvaltningstiltak og administrative sanksjoner. Forvaltningstiltakene omfatter pålegg om retting og stansing, umiddelbar iverksetting, midlertidig stans av virksomhet, omgjøring av tillatelse og tvangsmulkt. I tillegg gis Direktoratet for mineralforvaltning hjemmel til å ilegge overtredelsesgebyr ved uaktsom eller forsettlig overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven.

Kapittel 13 har ikrafttredelses- og overgangsbestemmelser samt endringsbestemmelser i andre lover. Dette omfatter regler om hvordan de som har drevet etter tidligere lovgivning må tilpasse seg de nye kravene i mineralloven.

3 MINERALVIRKSOMHET PÅ GRUNNEIERS MINERALER

3.1 Leterett

3.1.1 *Fri leterett*

Enhver har fri adgang til å lete etter grunneiers mineraler, så lenge man ikke påfører grunnen skade av betydning. For å undersøke og drive på grunneiers mineraler må man imidlertid inngå en avtale med grunneieren. Norsk Bergindustri har utarbeidet en standardavtale om leie av rettigheter til undersøkelser og utvinning av mineralforekomster. Avtalen er tilgjengelig på www.norskbergindustri.no.

3.1.2 *Leterettens omfang*

Leteretten gir adgang til å utføre arbeider i grunnens overflate, enkle prøver i løsmasser, geofysiske målinger osv. Leteren kan mao. foreta enkle inngrep med håndredskaper, samt ta med seg enkle steinprøver. Kjerneboringer og sprengninger omfattes ikke av leteretten. Hvis man ønsker å undersøke grundigere på mulige forekomster av grunneiers mineraler ved boringer eller lignende som kan medføre skade av betydning, må man ha avtale med grunneieren.

3.1.3 *Varslingsplikt*

Den som skal lete må varsle grunneier og bruker av grunnen senest en uke før leting igangsettes. Bruker av grunnen kan for eksempel være en som har beiterett, hogstrett eller en som leier grunnen. Varslingen kan skje muntlig eller skriftlig. Ved leting i Finnmark, gjelder det en særlig varslingsplikt, se kapittel 6.2.1.

3.1.4 *Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å lete*

I visse områder er leting forbudt eller det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren og vedkommende myndighet, jf. mineralloven § 47.

Det er forbudt å lete i områder som omfattes av markaloven.

Det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren av grunnen og/eller vedkommende myndighet for å lete i visse områder, herunder innmark, industriområder, områder som hører til militært anlegg eller øvingsområde, nedlagte gruveområder, område som ligger mindre enn 100 meter fra bygninger brukt til bolig og områder for allmenntilgjengelige formål og steder som ligger mindre enn 20 meter fra slike anlegg.

I tillegg til det som følger av mineralloven § 47, kan aktiviteter forbundet med leting være forbudt eller begrenset av annen lovgivning, som for eksempel kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen og motorferdsellovgivningen.

3.2 Undersøkelse

3.2.1 Undersøkelsesrett

Det er grunneier som forvalter og gir den privatrettslige tillatelsen til å undersøke forekomster av grunneiers mineraler. Undersøkelse av forekomst av grunneiers mineraler krever derfor avtale med grunneieren.

Hvilke områder det kan undersøkes i og hvilke undersøkelsesarbeider som kan utføres, reguleres av avtalen. Slik avtale regulerer kun forholdet mellom undersøkeren og grunneieren. Enkelte aktiviteter forbundet med undersøkelser kan også kreve avklaring etter annet lovverk, for eksempel plan- og bygningsloven, naturvernloven, motorferdselsloven og kulturminneloven.

Før man kan starte undersøkelsesarbeidene, må nødvendige tillatelser etter annet regelverk innhentes. Undersøkelsesarbeider kan for eksempel innebære et vesentlig terrenginngrep som krever tillatelse fra kommunen etter reglene i plan- og bygningsloven.

Dersom undersøkeren ikke oppnår avtale med grunneieren om undersøkelsesrett, kan den som ønsker å undersøke søke Direktoratet for mineralforvaltning om samtykke til ekspropriasjon etter mineralloven § 37.

3.2.2 Særlig om prøveuttak ved undersøkelser

Som et ledd i undersøkelsen av en mineralsk forekomst kan det være behov for å ta ut større mengder masse for å kunne ta endelig stilling til forekomstens drivverdighet. Dette omtales ofte som prøveuttak, og anses som den mest omfattende formen for undersøkelse. En vurdering av forekomstens form og størrelse avgjøres i første rekke av kjerneboringer, mens prøveuttak har som formål å undersøke forekomstens mineralske kvalitet, herunder om man kan lage ett eller flere salgbare produkter. Prøveuttak krever både avtale med grunneier og tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltning. Dersom undersøkeren ikke oppnår avtale med grunneieren om prøveuttak, kan undersøkeren søke Direktoratet for mineralforvaltning om samtykke til ekspropriasjon etter mineralloven § 37.

3.2.3 Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å undersøke

I visse områder er det forbudt å undersøke eller det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren og vedkommende myndighet for å undersøke. Etter mineralloven § 47 er det forbudt å undersøke i områder som omfattes av markaloven. Videre kreves det tillatelse fra grunneieren, brukeren av grunnen og vedkommende myndighet for å undersøke i bestemte typer områder, herunder innmark, industriområder, områder som hører til militært anlegg eller øvingsområde, nedlagte gruveområder, område som ligger mindre enn 100 meter fra bygning brukt til bolig og områder for allmennyttige formål og steder som ligger mindre enn 20 meter fra slike anlegg.

I tillegg til det som følger av mineralloven § 47 kan aktiviteter forbundet med undersøkelser være forbudt eller begrenset av annen lovgivning, som for eksempel kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen og motorferdsellovgivningen.

3.3 Utvinningsrett

I likhet med det som gjelder for undersøkelse, må retten til utvinning av forekomster av grunneiers mineraler bygge på en avtale med grunneieren. I tilfeller der det ikke er mulig å

komme til enighet om en avtale, kan tiltakshaveren søke Nærings- og handelsdepartementet om ekspropriasjon, jf. mineralloven § 37.

Avtalen regulerer kun forholdet mellom utvinner og grunneieren. Gjelder utvinningen et samlet uttak på mer enn 10 000 m³ masse, og ethvert uttak av naturstein, må tiltakshaveren skaffe seg driftskonsesjon før drift kan starte opp. For uttak på mer enn 500 m³ masse kan drift starte opp uten driftskonsesjon, men tiltakshaver plikter å sende inn melding om dette til Direktoratet for mineralforvaltning. For nærmere omtale av reglene om driftskonsesjon og meldeplikt vises det til kapittel 5.

Det kan også være nødvendig med tillatelser etter annet regelverk før drift kan igangsettes. Dette kan gjelde tillatelser etter plan- og bygningsloven, forurensningsloven mv.

3.4 Ekspropriasjon

3.4.1 Mulighet og unntaksbestemmelse

Ekspropriasjon er en mulighet for den som ikke får i stand en avtale med grunneieren. Behovet for ekspropriasjon kan gjøre seg gjeldende både for undersøkelser og utvinning. Ekspropriasjon kan gjelde selve forekomsten og nødvendige rettigheter i forbindelse med undersøkelser og utvinning, eksempelvis veirett og rett til lagringsplass og driftsbygninger. Det kan bare gis samtykke til ekspropriasjon dersom fordelene for den som søker om ekspropriasjon og samfunnet er større enn de ulempene inngrepet medfører for grunneier og andre rettighetshavere og brukere av grunnen. Før det søkes om ekspropriasjon må det være gjort reelle forsøk på å oppnå en minnelig ordning mellom partene.

3.4.2 Ekspropriasjon av undersøkelsesrett

I tilfeller der det ikke er mulig å oppnå en avtale med grunneieren om undersøkelser av en mulig forekomst, kan man søke Direktoratet for mineralforvaltning om samtykke til ekspropriasjon til undersøkelse av mineralforekomsten, jf. mineralloven § 37. Før søknaden sendes, bør man ta kontakt med direktoratet for å avklare hva søknaden bør inneholde.

Den som innvilges rett til undersøkelse ved ekspropriasjonsvedtak, og finner en drivverdig forekomst, må henvende seg til grunneier med sikte på å fremforhandle en avtale om rett til utvinning av mineralforekomsten. Dersom forhandlingene ikke fører frem, slik at avtale ikke inngås, kan den som har undersøkt forekomsten søke om ekspropriasjon, se punkt 3.4.3.

3.4.3 Ekspropriasjon av utvinningsrett

Den som bygger sin rett til undersøkelser på avtale med grunneier vil normalt sikre seg rettigheter til eventuell utvinning og drift allerede på det stadiet da det inngås avtale om undersøkelse. Ønsker grunneieren å begrense avtalen kun til å gjelde undersøkelser, og deretter velger å selge forekomsten til en tredjemann etter at aktørens arbeider har vist seg å være vellykket, har den som har undersøkt forekomsten mulighet til å søke Nærings- og handelsdepartementet om tillatelse til ekspropriasjon, jf. mineralloven § 37. Er det flere som søker om å ekspropriere den samme forekomsten, skal det legges vekt på om søkeren har undersøkt forekomsten.

4 MINERALVIRKSOMHET PÅ STATENS MINERALER

4.1 Leting

4.1.1 *Hovedregelen om fri leterett*

Enhver har rett til å lete etter forekomster av statens mineraler på fremmed grunn så lenge man ikke utfører inngrep i grunnen som kan gi skade av betydning, jf. mineralloven kapittel 2. Hva som er skade av betydning, må vurderes konkret i det enkelte tilfellet. Inngrep i grunnen som gir varige og synlige spor, som er mer enn bagatellmessige, vil som regel være skade av betydning.

4.1.2 *Varslingsplikt ved leting*

Den som skal lete må alltid varsle grunneier og bruker av grunnen senest en uke før leting igangsettes. Bruker av grunnen kan for eksempel være en som har beiterett, hogstrett eller en som leier grunnen. Varslingen kan skje muntlig eller skriftlig. Ved leting i Finnmark, gjelder det en særlig varslingsplikt, se kapittel 6.2.1.

4.1.3 *Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å lete*

I visse områder er leting forbudt eller det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren og vedkommende myndighet, jf. mineralloven § 47.

Det er forbudt å lete i områder som omfattes av markaloven.

Det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren av grunnen og/eller vedkommende myndighet for å lete i visse områder, herunder innmark, industriområder, områder som hører til militært anlegg eller øvingsområde, nedlagte gruveområder, område som ligger mindre enn 100 meter fra bygninger brukt til bolig og områder for allmenntilgjengelige formål og steder som ligger mindre enn 20 meter fra slike anlegg.

I tillegg til det som følger av mineralloven § 47, kan aktiviteter forbundet med leting være forbudt eller begrenset av annen lovgivning, som for eksempel kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen og motorferdsellovgivningen.

4.2 Undersøkelsesrett

4.2.1 *Krav om undersøkelsesrett og saksbehandling*

Den som vil undersøke en forekomst av statens mineraler, må søke Direktoratet for mineralforvaltning om undersøkelsesrett. Søknaden skal sendes inn på fastsatt skjema som finnes på direktoratets hjemmeside: www.dirmin.no

For å få behandlet en søknad om undersøkelsesrett, må søkeren betale saksbehandlingsgebyr. Gebyret er kr 1000 pr. område. Gebyret skal være innbetalt til Direktoratet for mineralforvaltning før søknaden tas opp til behandling.

Før undersøkelsesarbeider i Finnmark kan starte, kreves i tillegg en særskilt tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltning, jf. mineralloven § 17. Formålet er å avklare og tilpasse arbeidene i forhold til samiske interesser. For nærmere omtale, se kapittel 6.3.

4.2.2 *Undersøkelsesområdets størrelse*

Et undersøkelsesområde kan maksimalt være 10 km². Det skal ha form av en rettvinklet firkant hvor sidene er parallelle med hovedaksystemet UTM i kartdatum EUREF89 i målestokk 1:50000. Den lengste siden kan ikke være lengre enn 10 km og ingen side kan være kortere enn 1 km. Dette betyr at et undersøkelsesområde ikke kan være mindre enn 1 km².

Dersom undersøkelsesområdet legges inntil et annet undersøkelses- eller utvinningsområde, kan Direktoratet for mineralforvaltning gjøre unntak fra kravet om undersøkelsesområdets form, størrelse og parallellitet så langt dette er nødvendig.

Det er ingen begrensinger i antallet undersøkelsesområder man kan søke om.

4.2.3 *Varslingsplikt før undersøkelsesarbeider igangsettes*

For å sikre informasjon om og gi grunnlag for oppfølging av undersøkelsesarbeidene plikter undersøker å varsle Direktoratet for mineralforvaltning, grunneier og bruker av grunnen minst tre uker før arbeidene igangsettes.

Varslet skal inneholde en plan for arbeidene og for atkomsten til og i undersøkelsesområdet, en redegjørelse for mulige skader som kan oppstå og for hvilke tiltak som skal settes i verk for å hindre slike skader. Varslet fritar ikke undersøkeren fra å sende meldinger eller søke om nødvendige tillatelser og lignende etter annet lovverk, som for eksempel plan- og bygningsloven og motorferdselsloven.

Direktoratet for mineralforvaltning skal videreformidle varselet til berørte fylkesmenn, fylkeskommuner og kommuner der arbeidene skal foregå eller der atkomst skal finne sted. Disse organene kan på grunnlag av dette kontrollere at tiltakshaver overholder andre lover og regler, herunder at tiltakshaver sender varsler og søker om nødvendige tillatelser etter plan- og bygningsloven, motorferdselsloven, kulturminneloven mv.

Dersom planene endres eller utvides, må undersøker sende et nytt varsel til Direktoratet for mineralforvaltning, grunneieren og brukere av grunnen.

4.2.4 *Undersøkelsesrettens virkninger og innhold*

En undersøkelsesrett har to viktige og ulike virkninger. Det første gjelder retten til å foreta undersøkelsesarbeider. For det andre har undersøkelsesrett prioritetsvirkning. Retten til å undersøke et område er i utgangspunktet forbeholdt den som har undersøkelsesrett med best prioritet. Den som har undersøkelsesrett med best prioritet har også førsterett til å søke om utvinningsrett i undersøkelsesområdet. Prioriteten regnes fra den dagen da søknaden kom inn til Direktoratet for mineralforvaltning.

Den som har undersøkelsesrett på statens mineraler, kan utføre inngrep på annens grunn uten grunneiers tillatelse så lenge dette ikke medfører skade av vesentlig betydning.

Kjerneboringer og mindre prøver i overflaten som ledd i undersøkelsene vil normalt ikke anses som skade av vesentlig betydning og kan dermed foretas uten grunneiers tillatelse.

Større prøveuttak og større blottlegginger krever alltid grunneiers samtykke eller en ekspropriasjonstillatelse.

De største inngrepene som knytter seg til undersøkelsesaktiviteter, kommer ofte fra rydding av vei for å frakte inn utstyr som er nødvendig for undersøkelsesarbeidene. Motorisert transport i utmark knyttet til undersøkelsesarbeider krever tillatelse etter lov om motorferdsel i utmark.

4.2.5 Avgifter til staten for undersøkelsesrett

For å beholde en tildelt undersøkelsesrett skal det for hver påbegynt 10 000 m² betales årsavgift til staten som følger:

- for det andre og tredje kalenderåret: kr 10.
- for det fjerde og femte kalenderåret: kr 30.
- for det sjette og sjuende kalenderåret: kr 50.

Ved forlengelse av undersøkelsesretten skal det betales en avgift på kr 50 per år for hver påbegynt 10 000 m². Det skal ikke betales årsavgift for det kalenderåret man får tildelt undersøkelsesrett.

4.2.6 Prøveuttak ved undersøkelser

Som ledd i undersøkelsen av en mineralsk forekomst kan det, i tillegg til for eksempel kjerneboring, være behov for å ta ut større mengder masse for å kunne ta stilling til forekomstens drivverdighet. Dette omtales i mineralloven som prøveuttak.

Det kreves tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltning for å gjennomføre prøveuttak. Tillatelse til prøveuttak kan gis for inntil 2 000 m³ masse. Begrensningen gjelder totalt uttak. Direktoratet kan gi tillatelse til å ta ut mer enn 2 000 m³ masse dersom særlige grunner foreligger.

Tiltakshaver skal varsle Direktoratet for mineralforvaltning skriftlig minst tre uker før prøveuttaket igangsettes. Direktoratet skal deretter varsle kommunen, fylkeskommunen og fylkesmannen.

Prøveuttak vil medføre vesentlig skade på grunnen og vil derfor alltid kreve samtykke fra grunneier og bruker av grunnen.

Tiltakshaver må selv avklare om det er nødvendig med tillatelser etter annet regelverk enn mineralloven for å foreta prøveuttaket. Prøveuttak vil normalt være å anse som et "vesentlig terrenginngrep" og vil i så tilfelle kreve godkjenning av kommunen etter plan- og bygningsloven.

4.2.7 Undersøkelsesrettens varighet

En undersøkelsesrett til statens mineraler varer i 7 år. Direktoratet for mineralforvaltning kan etter søknad forlenge undersøkelsesretten med inntil 3 år. For å få forlengelse må søkeren sannsynliggjøre at undersøkelsene ikke kan bli fullført innen de første 7 årene på grunn av ekstraordinære forhold som ikke skyldes søkeren. Dette vilkåret praktiseres strengt.

Mineralloven har regler om karantene for den som har hatt en undersøkelsesrett i et område. Reglene innebærer at man ikke kan få ny undersøkelsesrett i samme undersøkelsesområde før det er gått 1 år fra undersøkelsesretten opphørte.

4.2.8 *Rapporteringsplikt ved undersøkelse av statens mineraler*

Undersøker skal sende undersøkelsesrapport, måledata og prøvemateriale til Direktoratet for mineralforvaltning når undersøkelsene er ferdige og senest seks måneder etter at undersøkelsesretten er opphørt. Rapporten skal redegjøre for de funn som er gjort og hovedtrekkene i de vurderingene som er gjort på basis av funnene. Direktoratet kan kreve at materialet også skal leveres i digitalisert form. Nærmere regler om rapporteringsplikten er fastsatt i forskrift til mineralloven.

Direktoratet kan etter søknad forlenge fristen for å levere sluttrapport til inntil ett år etter at undersøkelsesretten er opphørt. Vilkaet for slik forlengelse er at det foreligger særlige grunner.

4.2.9 *Ekspropriasjon av grunn og rettigheter ifm. undersøkelse av statens mineraler*

Dersom grunneier ikke aksepterer inngrep ved undersøkelser på forekomster av statens mineraler på egen eiendom, og som kan gi skade av vesentlig betydning, kan tiltakshaver søke Direktoratet for mineralforvaltning om samtykke til ekspropriasjon etter mineralloven § 38. Før søknaden sendes, bør man ta kontakt med direktoratet for å avklare hva søknaden bør inneholde.

Det kan bare gis samtykke til ekspropriasjon dersom fordelene for den som søker om ekspropriasjon og samfunnet er større enn de ulempene inngrepet medfører for grunneier og andre rettighetshavere og brukere av grunnen.

4.2.10 *Overdragelse av undersøkelsesrett*

En undersøkelsesrett kan overdras, jf. mineralloven § 26. Overdragelsen må godkjennes av Direktoratet for mineralforvaltning. Søknad om godkjennelse av overdragelsen skal sendes til direktoratet så snart avtale om overdragelsen er inngått.

Overdragelse av mer enn 50 prosent av aksjene i et selskap som innehar undersøkelsesrett til statens mineraler likestilles med overdragelse av rettigheten.

4.2.11 *Områder det er forbudt eller begrenset adgang til å undersøke*

I visse områder er det forbudt å undersøke eller det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren og vedkommende myndighet for å undersøke.

Etter mineralloven § 47 er det forbudt å undersøke i områder som omfattes av markaloven.

Det kreves tillatelse fra grunneieren, brukeren av grunnen og vedkommende myndighet for å undersøke i bestemte typer områder, herunder innmark, industriområder, områder som hører til militært anlegg eller øvingsområde, nedlagte gruveområder, område som ligger mindre enn 100 meter fra bygning brukt til permanent eller midlertidig bolig og områder for allmennyttige formål og steder som ligger mindre enn 20 meter fra slike anlegg. Direktoratet for mineralforvaltning kan etter søknad gi tillatelse til å undersøke etter statens mineraler i slike områder dersom fordelene ved undersøkelsene er større enn den skade og ulempe det vil påføre grunneieren og brukeren av grunnen.

I tillegg til det som følger av mineralloven § 47 kan aktiviteter forbundet med undersøkelse være forbudt eller begrenset av annen lovgivning, som for eksempel kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen og motorferdsellovgivningen.

4.3 Utvinningsrett

4.3.1 *Krav om utvinningsrett*

For å utvinne en forekomst av statens mineraler må man ha utvinningsrett. Den som har undersøkelsesrett med best prioritet har enerett til å søke om utvinningsrett, jf. mineralloven § 29. Det er Direktoratet for mineralforvaltning som avgjør søknader om utvinningsrett til statens mineraler.

Søkeren må dokumentere at den aktuelle forekomsten er drivverdig eller kan bli drivverdig innen rimelig tid. Drivverdighet i denne sammenheng vil si at man kan drive ut forekomsten med en økonomisk gevinst. Det er ikke et absolutt krav at forekomsten må være drivverdig på søknadstidspunktet. Det kan også gis utvinningsrett dersom søkeren sannsynliggjør at utviklingen innenfor en kortere tidshorisont gjør at forekomsten vil bli drivverdig.

For å kunne godtgjøre drivverdighet må tiltakshaveren dokumentere forekomstens form og størrelse, og kvaliteten på forekomsten (gehalt). Dette krever et omfattende forarbeid. Det kreves at forekomsten dokumenteres grundig.

4.3.2 *Saksbehandling ved søknader om utvinningsrett*

Forskrift til mineralloven § 1-5 angir hvilke opplysninger og dokumentasjon som skal fremgå av en søknad om utvinningsrett til statens mineraler.

For å få behandlet en søknad om utvinningsrett, må søkeren betale et saksbehandlingsgebyr. Gebyret er kr 10 000 for ett område. Krever søknaden flere enn ett utvinningsområde, skal søkeren betale et tilleggsgebyr med kr 500 for hvert ekstra område. Gebyret skal være innbetalt til Direktoratet for mineralforvaltning før direktoratet tar søknaden opp til behandling.

4.3.3 *Utvinningsområdets størrelse*

En utvinningsrett gis for et nærmere angitt område. Et utvinningsområde skal ikke være større enn nødvendig for å dekke forekomsten. Et område kan ikke være større enn 1 km². Utvinningsområdet gis og fastsettes av Direktoratet for mineralforvaltning. Området skal ikke ha flere enn 4 hjørnepunkter, men trenger ikke å være parallelt med UTM-systemet. Det kan gis flere sammenhengende utvinningsområder.

4.3.4 *Utvinningsrettens innhold*

En utvinningsrett gir innehaveren sikkerhet fremfor andre til å kunne utvinne og nyttiggjøre seg forekomsten.

Den som har sikret seg utvinningsrett har ikke automatisk rett til å igangsette uttak av mineralske forekomster. Tiltakshaveren må for det første ha samtykke fra grunneieren til å gjøre inngrep i grunnen. Dersom grunneieren nekter å gi tillatelse, kan tiltakshaveren søke Nærings- og handelsdepartementet om samtykke til ekspropriasjon av nødvendig grunn og rettigheter for utvinning og foredling av statens mineraler, jf. mineralloven § 38. Det kan bare gis samtykke til ekspropriasjon dersom fordelene for den som søker om ekspropriasjon og samfunnet er større enn de ulempene inngrepet medfører for grunneier, rettighetshavere og andre brukere av grunnen.

Gjelder uttaket utvinning av mer enn 10 000 m³ masse, eller uttak av naturstein, må tiltakshaveren skaffe seg driftskonsesjon før drift kan starte opp. For uttak på mer enn 500 m³ masse kan drift starte opp uten driftskonsesjon, men tiltakshaver plikter å sende inn melding om dette til Direktoratet for mineralforvaltning. For nærmere omtale av reglene om driftskonsesjon og meldeplikt vises det til kapittel 5.

Det vil som regel være nødvendig med tillatelse(r) etter annet regelverk for å starte opp drift, for eksempel etter plan- og bygningsloven og forurensningsloven. Tiltakshaver er selv ansvarlig for å innhente slike tillatelser.

4.3.5 *Avgifter til staten for utvinningsrett*

For å beholde en tildelt utvinningsrett skal det for hver påbegynt 10 000 m² betales årsavgift til staten med kr 100. Årsavgift per utvinningsområde (utvinningsrett) skal likevel ikke være mindre enn kr 1000.

4.3.6 *Avgift til grunneier*

Utvinner av forekomst av statens mineraler skal betale grunneieren en årlig avgift på 0,5 prosent av omsetningsverdien av det som utvinnes (ordinær grunneieravgift). Er det flere grunneiere i utvinningsområdet, fordeles avgiften mellom dem i forhold til det areal hver av dem eier i utvinningsområdet.

Det er fastsatt nærmere regler om beregning av årsavgiften og om utvinnernes plikt til å føre protokoll for beregningen i forskrift til mineralloven.

Ved utvinning i Finnmark skal det i tillegg betales en forhøyet grunneieravgift på 0,25 prosent. Se kapittel 6.5.

4.3.7 *Utvinningsrettens varighet*

Mineralloven § 33 har regler om når en utvinningsrett opphører.

En utvinningsrett opphører når driftskonsesjon ikke er gitt innen ti år etter at utvinningsrett ble tildelt. For uttak som ikke krever driftskonsesjon opphører utvinningsretten dersom det ikke er satt i gang drift innen ti år etter at utvinningsretten ble tildelt.

Direktoratet for mineralforvaltning kan, etter søknad, innvilge forlengelse av utvinningsretten med inntil ti år av gangen.

Dersom tiltakshaveren har driftskonsesjon, bortfaller utvinningsretten ett år etter at driftskonsesjonen bortfaller. En driftskonsesjon kan bortfalle dersom konsesjonen er gitt med tidsbegrensning og tidsbegrensningen er utløpt, dersom drift ikke er igangsatt innen fem år etter at driftskonsesjon ble gitt eller dersom driften stanses i mer enn ett år uten tillatelse til driftshvile. Se kapittel 5.10.

4.3.8 *Overdragelse av utvinningsrett*

En utvinningsrett kan overdras jf. minerallovens § 35. Overdragelsen må godkjennes av Direktoratet for mineralforvaltning. Søknad om godkjenning av overdragelsen skal sendes til direktoratet så snart avtale om overdragelsen er inngått. Overdragelse av mer enn 50 prosent av aksjene i et selskap, som innehar undersøkelsesrett til statens mineraler, likestilles med overdragelse av rettigheten.

5 DRIFT PÅ MINERALSKE FOREKOMSTER – MELDE- OG KONSESJONSPLIKTIGE UTTAK

5.1 Innledning

Reglene i mineralloven om meldeplikt og krav til driftskonsesjon gjelder både for uttak av statens mineraler og for uttak av grunneiers mineraler.

Den som har sikret seg utvinningsrett har ikke automatisk rett til å igangsette uttak av mineralske forekomster. Ved samlet uttak på mer enn 10 000 m³ masse, og ved ethvert uttak av naturstein, kreves driftskonsesjon. For uttak over 500 m³ masse er det meldeplikt.

5.2 Meldepliktige uttak

Meldeplikten gjelder når det totale uttaket er over 500 m³ masse. Meldingen skal sendes inn til Direktoratet for mineralforvaltning minst 30 dager før oppstart av drift.

Direktoratet kan i særlige tilfeller kreve at driver fremlegger driftsplan for totaluttak mellom 500 m³ og 10 000 m³. Dette kan være aktuelt dersom de geologiske forholdene på stedet er kompliserte, uttaket skal skje i eller ved sårbare områder, eller dersom uttak vil innebære et ekstraordinært faremoment for de nærmeste omgivelsene. Direktoratet kan også bestemme at drift ikke kan settes i gang før driftsplanen er godkjent.

Grensen på 500 m³ gjelder ikke for uttak av naturstein. Dette vil si at man må ha driftskonsesjon for ethvert uttak av naturstein, uansett størrelse på uttaket. Se kapittel 5.3.

5.3 Konsesjonspliktige uttak

Det kreves driftskonsesjon fra Direktoratet for mineralforvaltning ved samlet uttak på mer enn 10 000 m³ masse og ved ethvert uttak av naturstein. Konsesjon skal være gitt før drift kan igangsettes. For prøveuttak av grunneiers og statens mineraler gjelder egne krav om tillatelse. Se foran under punkt 3.2.2 og 4.2.6.

Driftskonsesjon kan bare gis til den som har utvinningsrett (utvinner). Det gjelder både for statens og grunneiers mineraler.

Konsesjonssøknaden skal underlegges en skjønnsmessig prøving før det avgjøres om driftskonsesjon skal gis. Ved vurderingen skal det legges vekt på om søker er skikket til å utvinne forekomsten. Begrepet «skikket» innebærer at det skal legges vekt på om prosjektet fremstår som gjennomførbart økonomisk, om det legges opp til en bergfaglig forsvarlig drift og om søker har tilstrekkelig kompetanse for drift av forekomsten.

Direktoratet for mineralforvaltning kan sette vilkår i driftskonsesjon.

Det vil alltid fastsettes et område der konsesjonen gjelder. Konsesjonsområdet skal som hovedregel ikke være større enn området hvor tiltakshaveren har utvinningsrett.

Søker skal sende inn driftsplan sammen med søknaden om driftskonsesjon.

En driftskonsesjon gis i utgangspunktet uten tidsbegrensning.

For konsesjonspliktige uttak skal det sendes melding til Direktoratet for mineralforvaltning før driften starter, stanses midlertidig eller legges ned.

5.4 Saksbehandlingen ved søknader om driftskonsesjon

I forskrift til mineralloven § 1-8 er det satt nærmere krav til opplysninger og dokumentasjon som skal fremgå av en søknad om driftskonsesjon. Dette omfatter blant annet et forslag til driftsplan.

Direktoratet for mineralforvaltning har utarbeidet et veiledende skjema for søknader om driftskonsesjon. Skjemaet er tilgjengelig på direktoratets nettsider www.dirmin.no.

Den som søker om driftskonsesjon må betale et saksbehandlingsgebyr på kr 10 000 til Direktoratet for mineralforvaltning. Gebyret må være innbetalt til direktoratet før søknaden blir behandlet.

5.5 Forholdet til reglene om planlegging og byggesaksbehandling i plan- og bygningsloven

Minerallovens regler om driftskonsesjon endrer ikke det grunnleggende juridiske utgangspunktet at arealbruken fastlegges etter plan- og bygningsloven, hovedsakelig av kommunen. Kommunens myndighet til å regulere bruk av områder er ikke berørt av mineralloven. Nødvendige avklaringer etter plan- og bygningsloven er derfor en forutsetning for å kunne starte drift på mineralske forekomster.

En søknad om driftskonsesjon skal inneholde en oversikt over området status etter plan- og bygningsloven, se forskrift til mineralloven § 1-8. Søker skal opplyse om området er regulert til uttaksområde for mineralske ressurser, eventuelt til hvilket formål området er lagt ut til i kommuneplanens arealdel. Dersom området ikke er regulert til uttaksområde for mineralske ressurser, skal det opplyses om området er under regulering.

Direktoratet for mineralforvaltning vil fastsette et område der driftskonsesjonen gjelder. Dette innebærer at det normalt vil være viktig for den som søker om driftskonsesjon å ha en arealmessig avklaring etter plan- og bygningsloven før man søker om konsesjon. Slik avklaring er minimum at området er satt av til råstoffutvinning i kommuneplanens arealdel, men fortrinnsvis godkjent reguleringsplan. Dette tar kommunen stilling til. Utvinning kan ikke starte opp uten at det foreligger en slik arealavklaring.

Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften) § 4-3 bokstav g) gir mineralindustrien fritak for søknadsplikt etter plan- og bygningslovens byggesaksbestemmelser, såfremt tiltakene er i samsvar med reguleringsplan og det er gitt konsesjon etter mineralloven. Unntaket gjelder også for mobile anlegg knyttet til primærproduksjon i uttaket, dvs. bearbeiding av mineralressursen som tas ut.

Tilhørende byggverk som for eksempel oppredningsverk, asfaltverk, betongstasjon, oppholdsrom og kontorbygninger skal behandles etter reglene gitt i eller i medhold av plan og bygningsloven. Det vil si at de er søknadspliktige etter plan- og bygningsloven kapittel 20.

Miljøverndepartementet har utarbeidet en temaveileder om mineralske forekomster og planlegging etter plan- og bygningsloven. Veilederen redegjør for samspillet mellom plan- og bygningsloven og andre lover som styrer forvaltningen av mineralske ressurser. Temaveilederen er tilgjengelig på Miljøverndepartementets nettsider på www.md.dep.no.

5.6 Driftsplan

Dersom det søkes om driftskonsesjon, skal tiltakshaver samtidig sende inn en driftsplan til Direktoratet for mineralforvaltning. Driftsplanen skal beskrive hvordan utvinningen av forekomsten skal foregå og vil inngå i vurderingen av søknaden, og dessuten være et utgangspunkt for direktoratets tilsyn med driften.

For meldepliktige uttak mellom 500 m³ og 10 000 m³ masse er det normalt ikke behov for å kreve driftsplan fordi dette er en småskaladrift. Dersom det likevel viser seg å være behov for å ha en driftsplan, kan Direktoratet for mineralforvaltning i særlige tilfeller kreve at tiltakshaver utarbeider en slik plan. Direktoratet kan også bestemme at driften ikke kan settes i gang før driftsplanen er godkjent.

Driftsplanen kan utformes i dialog med Direktoratet for mineralforvaltning. Planen skal kunne endres og tilpasses dersom det under driften oppstår nye situasjoner eller andre endringer i forutsetningene for driften.

Driftsplanen må tilpasses den enkelte forekomst og vil derfor variere i innhold. En driftsplan skal inneholde nødvendige kart og profiler hvor forekomsten og uttaket er tegnet opp, samt angivelse/beskrivelse av hvordan terrenget skal se ut etter at driften er avsluttet (avslutningsplan). Driftsplanen skal videre beskrive driftsopplegget, hvordan hensynet til natur og omgivelsene på stedet skal ivaretas og hvordan sikrings- og oppryddingsplikten skal ivaretas.

Direktoratet for mineralforvaltning har laget en veileder for utarbeidelse av driftsplaner for massetak. Veilederen er lagt ut på direktoratets nettsider på www.dirmin.no.

Tiltakshaver skal følge godkjent driftsplan. Direktoratet for mineralforvaltning kan gi pålegg for å sikre at planen blir fulgt.

5.7 Kart over underjords- og dagbruddsanlegg

Forskrift om kart over underjords- og dagbruddsanlegg stiller krav til utarbeidelse av ulike kart ved uttak av mineralske forekomster. Forskriftsbestemmelsene gjelder for alle underjordsanlegg, både på statens og grunneiers mineraler, og for dagbruddsanlegg på statens mineraler. Direktoratet for mineralforvaltning kan også pålegge det enkelte dagbruddsanlegg eller grustak på grunneiers mineraler å følge hele eller deler av forskriften.

Det er den bergtekniske ansvarlige for uttaket som er ansvarlig for at kartene utarbeides.

Et av formålene med reglene om kart over underjords- og dagbruddsanlegg er å gi bedre grunnlag for kommunal arealplanlegging. Det er først og fremst ajourførte kart ved godkjenning av driftsplan og sluttkart ved nedleggelse av driften som vil være viktig ved arealplanlegging. Det følger av forskriften at tiltakshaver skal sende kopi av slike kart til kommunen(e) anlegget ligger i.

5.8 Krav om rapportering om driften (driftsrapport)

Driver skal sende inn årlig driftsrapport til Direktoratet for mineralforvaltning. Rapporteringsplikten gjelder både ved drift på statens mineraler og ved drift på grunneiers mineraler. Direktoratet har utarbeidet eget skjema for rapporteringen. Skjemaet er tilgjengelig på direktoratets internettsider på www.dirmin.no.

5.9 Driftshvile

Utgangspunktet etter mineralloven er at tiltakshaver har en aktivitetsplikt. En driftskonsesjon bortfaller hvis driften blir innstilt i mer enn ett år. Tiltakshaver kan imidlertid søke Direktoratet for mineralforvaltning om tillatelse til driftshvile for inntil tre år av gangen, jf. mineralloven § 45. Det kan settes vilkår for slik tillatelse, for eksempel vilkår om sikring, vedlikehold og rapportering til direktoratet under driftshvilen.

Er driftshvilen kortere enn ett år, kreves det ikke tillatelse. Tiltakshaver er imidlertid pålagt å sende melding til Direktoratet for mineralforvaltning før driften stanses, jf. § 44. Direktoratet kan ved slik melding føre tilsyn med sikring og opprydding av området.

Reglene om driftshvile gir myndighetene virkemidler for å sikre at mineralressursene kan utnyttes på en bærekraftig måte. Samtidig er det viktig at næringen gis rom til å tilpasse seg markedsforholdene. Driftshvile kan være aktuelt for eksempel når prisen på mineralene er lave. I slike situasjoner vil driftshvile kunne være et alternativ til nedleggelse og gi tiltakshaver mulighet til å se an situasjonen.

5.10 Bortfall av driftskonsesjon

En driftskonsesjon faller bort hvis drift ikke kommer i gang innen fem år etter at konsesjonen ble gitt, jf. mineralloven § 45. Konsesjonen faller også bort dersom drift er stanset i mer enn ett år uten at det er gitt tillatelse til driftshvile. Tilsvarende faller konsesjonen bort hvis driften ikke gjenopptas etter avslag på søknad om driftshvile. Dersom man har fått tillatelse til driftshvile, og tillatelsen har løpt ut, faller konsesjonen umiddelbart bort dersom man ikke har fått innvilget ny tillatelse til driftshvile.

En driftskonsesjon faller også bort når utvinningsrett til forekomst av statens mineraler, som ligger til grunn for driftskonsesjonen, opphører. Tilsvarende vil driftskonsesjonen bortfalle dersom avtalen med grunneier om rett til utnyttelse av forekomst av grunneiers mineraler opphører. Rettighetene til å nyttiggjøre seg en mineralsk forekomst kan også bortfalle på grunn av manglende innbetaling av årsavgift til staten, ved vesentlig mislighold av avtalen med grunneier som fører til at avtalen heves før opprinnelig forfall, eller dersom innehaver av ekspropriasjonstillatelse til forekomst av grunneiers mineraler ikke krever skjønn for å løse ut ekspropriasjonsvedtaket innen ett år etter at tillatelsen er gitt.

Konsesjonen kan også være tidsbegrenset etter mineralloven § 43 tredje ledd.

5.11 Rapporteringsplikt ved nedleggelse av driften

Tiltakshaver som har drevet uttak av statens mineraler skal når driften legges ned sende inn sluttrapport fra driften, måledata og prøvemateriale til Direktoratet for mineralforvaltning. Direktoratet kan også pålegge tiltakshaver som legger ned uttak av grunneiers mineraler å sende inn sluttrapport, måledata og prøvemateriale, dersom uttaket har mineraliseringer av vesentlig geologisk interesse. Direktoratet fastsetter frist for innleveringen.

Nærmere krav til hva som skal rapporteres er fastsatt i forskrift til mineralloven § 1-10. Rapporten skal være tilstrekkelig detaljert til at Direktoratet for mineralforvaltning kan foreta en selvstendig vurdering av materialet. Kostnadene for avlevering av sluttrapporter, måldata og prøvemateriale skal dekkes av tiltakshaver.

For innlevert materiale gjelder reglene om taushetsplikt i forvaltningsloven. Innlevert materiale fra uttak som har vært drevet på statens mineraler, blir offentlig når tiltakshavers bergrettigheter i området bortfaller.

6 SÆRLIG OM MINERALVIRKSOMHET I FINNMARK

6.1 Innledning

Forvaltning og bruk av mineralressurser etter mineralloven skal skje på en måte som ivaretar hensynet til naturgrunnet for samisk kultur, næringsliv og samfunnsnivå, jf. mineralloven § 2. Mineralloven skal anvendes i samsvar med folkerettens regler om urfolk og minoriteter, jf. mineralloven § 6. Disse reglene gjelder generelt for hele landet og har betydning i alle områder med samiske interesser.

For Finnmark er det fastsatt særskilte regler i mineralloven for å sikre grunnlaget for samisk kultur og næringsutøvelse. Reglene omfatter særlige varslingsplikter og saksbehandlingsregler og krav om særskilt tillatelse for å igangsette undersøkelser etter og utvinning av statens mineraler. Se kapittel 6.2 til 6.4. Disse reglene gjelder i tillegg til de øvrige reglene i mineralloven. Spørsmålet om det skal tas inn tilsvarende regler i mineralloven for å ivareta samiske interesser utenfor Finnmark, vil inngå i oppfølgingen av Samerettsutvalget 2 som ledd i en helhetlig vurdering av samiske interesser.

Hensynet til samiske interesser ivaretas også i annet regelverk. Blant annet har Sametinget rett til å fremme innsigelse mot forslag til kommuneplanens arealdel og reguleringsplaner i spørsmål som er av vesentlig betydning for samisk kultur og næringsutøvelse. Det er kommunene som planmyndighet som avgjør om et område skal reguleres til råstoffutvinning, og på dette stadiet ivaretas også hensynet til samiske interesser.

6.2 Særlige varslingsplikter

6.2.1 *Varslingsplikt ved leting*

Enhver som skal lete etter mineralske forekomster må varsle grunneier og bruker av grunnen senest en uke før leting igangsettes. Ved leting i Finnmark skal leteren i tillegg skriftlig varsle Sametinget, Finnmarksseierdommen som grunneier og det aktuelle områdestyret og distriktsstyret for reindriften. Når det er praktisk mulig, skal siidaene varsles muntlig. Varsling skal skje så tidlig som mulig og senest to uker før leting kan starte.

6.2.2 *Varsel ved tildeling av undersøkelsesrett til statens mineraler*

Dersom det tildeles undersøkelsesrett til statens mineraler i Finnmark, skal Direktoratet for mineralforvaltning orientere grunneieren, Sametinget, det aktuelle områdestyret og distriktsstyret for reindriften og kommunen om tillatelsen. Merk at undersøkelsesrett alene ikke gir rett til inngrep i grunnen i Finnmark. Se kapittel 6.3.

6.2.3 *Varslingsplikt før undersøkelsesarbeid påbegynnes på statens mineraler*

Tiltakshaver skal varsle Direktoratet for mineralforvaltning, grunneier og bruker av grunnen minst tre uker før undersøkelsesarbeid igangsettes på statens mineraler. Varselet skal være skriftlig. Se kapittel 4.2.3.

Før undersøkelsesarbeid igangsettes på statens mineraler i Finnmark skal tiltakshaveren i tillegg skriftlig varsle Sametinget og det aktuelle områdestyret og distriktsstyret for reindriften. Når det er praktisk mulig, skal siidaene varsles muntlig. Varsling skal skje så tidlig som mulig og senest tre uker før undersøkelsesarbeidene startes.

6.3 Krav om særskilt tillatelse for å igangsette undersøkelser etter og utvinning av statens mineraler

Undersøkelsesrett og utvinningsrett til statens mineraler krever tillatelse fra Direktoratet for mineralforvaltning, jf. mineralloven §§ 13 og 29. Se kapittel 4.2 og 4.3. En undersøkelsesrett eller utvinningsrett gir innehaveren prioritet fremfor andre til å foreta undersøkelser og utvinning. I praksis har det vist seg at mineralselskapene sikrer seg selv retten (prioriteten) til mineralet før det faktisk igangsettes fysiske undersøkelser eller utvinning i et område.

Selv om man innehar en undersøkelsesrett eller utvinningsrett til statens mineraler fra Direktoratet for mineralforvaltning, kan man i Finnmark ikke igangsette undersøkelsesarbeider eller utvinning før de samiske interessene i området er vurdert. Det kreves derfor en særskilt tillatelse fra direktoratet før undersøkelsesarbeider eller utvinning av statens mineraler kan påbegynnes i Finnmark. Det er fastsatt særlige saksbehandlingsregler som gjelder ved slike søknader. Disse omtales i kapittel 6.4.

For å igangsette undersøkelser og utvinning av grunneiers mineraler Finnmark, kreves det ikke særskilt tillatelse fra direktoratet.

6.4 Særlige saksbehandlingsregler

Det er fastsatt egne saksbehandlingsregler i mineralloven som gjelder for søknader om mineralvirksomhet i Finnmark. Se mineralloven § 17. Reglene fastsetter særskilte krav til høring og til vektlegging av samiske interesser og gjelder ved behandling av søknader om:

- å igangsette undersøkelser av statens mineraler
- prøveuttak (gjelder både for grunneiers mineraler og statens mineraler)
- å igangsette utvinning av statens mineraler
- ekspropriasjon (gjelder både for grunneiers mineraler og statens mineraler)
- driftskonsesjon (gjelder både for grunneiers mineraler og statens mineraler)

Ved slike søknader plikter søkeren i rimelig utstrekning selv å fremskaffe opplysninger om direkte berørte samiske interesser i det aktuelle området.

Søknaden kan avslås dersom hensynet til samiske interesser taler imot at den innvilges. Ved vurderingen av om tillatelse skal gis, skal det legges vesentlig vekt på hensynet til samisk kultur, reindrift, næringsliv og samfunnsliv. Dersom søknaden innvilges, kan det settes vilkår i tillatelsen for å ivareta samiske interesser. Direktoratet for mineralforvaltning har for eksempel stilt vilkår om at det i kalvings- eller trekkperioder for rein ikke skal foretas undersøkelsesarbeider eller drift.

Ved behandlingen av søknaden skal grunneieren, Sametinget, kommunen og det aktuelle områdestyret og distriktsstyret for reindriften gis anledning til å uttale seg. Dersom Sametinget eller grunneier går imot at søknaden innvilges, avgjøres saken av Nærings- og handelsdepartementet. Klage over departementets vedtak avgjøres av Kongen i statsråd.

6.5 Forhøyet grunneieravgift

Ved utvinning av statens mineraler skal utvinneren betale grunneieren en avgift på 0,5 prosent av omsetningsverdien av det som utvinnes (ordinær grunneieravgift), jf. mineralloven § 57.

På Finnmarkseiendommens grunn skal det i tillegg til den ordinære grunneieravgiften betales en forhøyet grunneieravgift på 0,25 prosent, jf. forskrift til mineralloven § 5-6. Dette innebærer at den samlede grunneieravgiften på Finnmarkseiendommens grunn er 0,75 prosent av omsetningsverdien av det som utvinnes.

7 KRAV TIL TILTAKSHAVER VED MINERALVIRKSOMHET

7.1 Innledning

Mineralloven fastsetter en rekke ulike krav til den som skal lete etter, undersøke og utvinne mineralske forekomster. De viktigste kravene er:

- Krav til bergfaglig forsvarlig drift
- Krav om bergteknisk ansvarlig for alle uttak, og krav til faglige kvalifikasjoner for den som skal være bergteknisk ansvarlig
- Sikringsplikt
- Oppryddingsplikt
- Dekning av kostnader til sikring og opprydding
- Erstatningsplikt

I tillegg kan det stilles ytterligere vilkår i tillatelser etter mineralloven og ved pålegg fra Direktoratet for mineralforvaltning.

Krav til eller begrensninger for mineralvirksomhet kan også følge av annen lovgivning, som for eksempel kulturminnelovgivningen, naturvernlovgivningen og motorferdsellovgivningen.

7.2 Bergfaglig forsvarlig drift

Mineralloven stiller krav om at drift på mineralforekomster skal skje på en bergfaglig forsvarlig måte. Dette vil si at driften må skje i samsvar med tilfredsstillende faglige standarder for den aktuelle type mineralvirksomhet. Det er viktig at driften gjennomføres slik at ressursene utnyttes best mulig innenfor et godt tilpasset driftsopplegg, samtidig som hensynene til omgivelsene og miljøet blir ivaretatt.

7.3 Bergteknisk ansvarlig

7.3.1 Krav om bergteknisk ansvarlig

Alle uttak av mineralske ressurser skal ha en person som er bergteknisk ansvarlig for driften. Den som er bergteknisk ansvarlig skal sørge for at:

- uttaket av forekomsten skjer på en bærekraftig måte
- driften til enhver tid skjer etter en ajourført og godkjent driftsplan
- driften skjer på en teknisk forsvarlig måte slik at hensynet til arbeidstakere, nærliggende bebyggelse og omgivelsene ellers ivaretas
- det utarbeides kart over uttaket i tråd med kravene i forskrift om kart over underjords- og dagbruddsanlegg

7.3.2 *Krav til faglige kvalifikasjoner for den som skal være bergteknisk ansvarlig*

Krav til faglige kvalifikasjoner for den som skal være bergteknisk ansvarlig er nærmere fastsatt i [kapittel 3 i forskrift til mineralloven](#).

Underjordsanlegg og større dagbrudd

Bergteknisk ansvarlig for virksomhet under jord (gruve), eller dagbruddsanlegg med et samlet årlig uttak på mer enn 500 000 m³ masse, må ha eksamen på nivå med master of technology og med spesialisering innenfor drift på mineralske ressurser. Personer med annen teknisk utdanning på universitets- eller høyskolenivå av minst tre års varighet kan, etter søknad til Direktoratet for mineralforvaltning, godkjennes som bergteknisk ansvarlig for det aktuelle uttaket dersom det kan godtgjøres at utdanningen sammen med praksis gir nødvendige kvalifikasjoner.

Dagbrudd med årlig uttak på mellom 15 000 m³ og 500 000 m³ masse

Bergteknisk ansvarlig for dagbruddsanlegg med et samlet årlig uttak mellom 15 000 m³ og 500 000 m³ masse, må ha toårig fagskoleutdanning med fordypning i bergteknikk. Likestilt er bestått stigereksamen fra Statens bergskole. Personer med annen teknisk utdanning kan, etter søknad til Direktoratet for mineralforvaltning, godkjennes som bergteknisk ansvarlig for det aktuelle uttaket dersom det kan godtgjøres at utdanningen sammen med praksis gir nødvendige kvalifikasjoner.

Dersom de bergtekniske forholdene på stedet er særlig kompliserte, kan Direktoratet for mineralforvaltning bestemme at den bergtekniske ansvarlige skal oppfylle de faglige kvalifikasjonskravene som gjelder for større dagbrudd.

Direktoratet for mineralforvaltning kan etter søknad utsette kravet til faglige kvalifikasjoner. Utsettelse kan gis frem til 1. januar 2015. Det kan settes vilkår for utsettelsen.

Dagbrudd med årlig uttak på mindre enn 15 000 m³ masse

Utgangspunktet er at det ikke stilles formelle kvalifikasjonskrav til den som skal være bergteknisk ansvarlig for dagbruddsanlegg med et samlet årlig uttak på mindre enn 15 000 m³ masse.

Dersom driften i anlegget er mer komplisert enn det en kan forvente ut ifra tiltakets størrelse alene, kan Direktoratet for mineralforvaltning likevel bestemme at den bergtekniske ansvarlige skal oppfylle kvalifikasjonskravene som gjelder for dagbrudd med årlig uttak på mellom 15 000 m³ og 500 000 m³ masse.

Godkjennelse av utdanning fra andre EØS-stater

I forskrift til mineralloven kapittel 4 er det fastsatt nærmere regler om godkjenning av utdanning fra andre EØS-stater for den som skal være bergteknisk ansvarlig.

7.4 Varsomhetsplikt

Virksomhet etter mineralloven skal utføres med varsomhet, slik at skader som følge av virksomheten ikke blir større enn nødvendig, og slik at arbeidene ikke fører til unødvendig forurensning eller unødvendig skade på miljøet, jf. mineralloven § 48.

Aktsomhetskravet gjelder ved alle arbeider etter loven og på alle stadier. Kravet skal ivareta allmennhetens interesser i å verne om naturen og pålegger tiltakshaver å minimere inngrep,

forurensning og skade på miljøet. Graden av varsomhet varierer etter hvor arbeidene foregår og hvor omfattende inngrep som gjøres. Eksempelvis stilles det større krav til varsomhet i sårbare områder med sjeldne naturtyper.

Ved vurdering av om varsomhetsplikten er oppfylt, legges det vekt på om skaden og/eller forurensningen er ”unødvendig”, dvs. om tiltakshaver kunne oppnå sitt formål ved å innrette virksomheten på en annen og mer skånsom måte. I den sammenheng må tiltakshaver være innstilt på mer omfattende sikringstiltak og økte kostnader. Hva slags og hvor stor og varig skade som voldes skal vektlegges.

7.5 Sikringsplikt

Undersøker, utvinner og driver av mineralforekomster skal iverksette og vedlikeholde sikringstiltak i hele driftsområdet, jf. mineralloven § 49. Sikringen skal utføres på en slik måte at virksomheten ikke medfører fare for mennesker, husdyr eller tamrein. Sikringsplikten gjelder mens virksomheten pågår, ved midlertidige driftsopphold og etter at driften er avsluttet. Ved vurderingen av om noe medfører fare, tas det utgangspunkt i om tiltaket utgjør et ekstraordinært faremoment sett i forhold til de øvrige forholdene på stedet.

Utvinner og driver har tilsvarende sikringsplikt for gruveåpninger, tipper og utlagte masser utenfor rettighetsområdet med tilknytning til området, for eksempel som atkomst til forekomsten.

For undersøker er det kun egne arbeidere som må sikres. Utvinner og driver er også ansvarlig for å iverksette sikringstiltak for tidligere arbeidere som er foretatt av andre.

Sikringsansvaret gjelder selv om en tillatelse etter mineralloven har bortfalt. Dette innebærer at undersøker, utvinner og driver må følge pålegg fra Direktoratet for mineralforvaltning om fremtidig vedlikehold av utførte sikringstiltak. Dette medfører ofte at rettighetshaveren har en aktivitetsplikt i lang tid etter at arbeidene er avsluttet og rettigheten bortfalt.

Driftsområdet skal være varig sikret når arbeidene avsluttes. Aktuelle sikringstiltak vil ofte være gjenstøping av hull og åpninger, eventuelt inngjerding.

Direktoratet for mineralforvaltning fører tilsyn med sikringstiltakene, og kan gi pålegg om nye sikringstiltak eller vedlikehold av eksisterende tiltak.

7.6 Oppryddingsplikt

Undersøker, utvinner og driver av mineralforekomster skal sørge for forsvarlig opprydding av området under og etter at virksomheten er avsluttet, jf. mineralloven § 50. Direktoratet for mineralforvaltning kan fastsette en frist for når oppryddingen skal være avsluttet.

Kravet om forsvarlig opprydding innebærer ikke nødvendigvis at alt skal ryddes opp med en gang, men at opprydding først skal skje når en naturlig sammenhengende fase av arbeidet er avsluttet.

Direktoratet for mineralforvaltning fører tilsyn med at undersøker, utvinner og driver overholder oppryddingsplikten.

7.7 Dekning av kostnader ved sikring og opprydding

Direktoratet for mineralforvaltning kan pålegge den som vil foreta eller har satt i gang undersøkelser eller drift på mineralforekomster å stille økonomisk sikkerhet for gjennomføring av sikringstiltak etter mineralloven § 49 og oppryddingstiltak etter § 50. Den økonomiske sikkerheten kan stilles som finansiell garanti, for eksempel i form av bankgaranti, miljøansvarsforsikring, pant i sperret konto mv. Regelverket åpner også for at det etableres ordninger med individuell avsetning. Sikkerheten må være slik at den ved konkurs hos tiltakshaver ikke vil inngå i konkursboet. Nærmere krav til sikkerhetsstillelsen er fastsatt i [kapittel 2 i forskrift til mineralloven](#).

Tiltakshaver skal fremsette forslag til sikkerhetsstillelse. Direktoratet for mineralforvaltning fastsetter endelige krav til sikkerhetsstillelsen.

Ved søknad om driftskonsesjon skal søkeren alltid gi en vurdering av behovet for at det stilles økonomisk sikkerhet for gjennomføring av sikrings- og oppryddingstiltak, herunder om form for og størrelse på sikkerheten.

7.8 Erstatningsplikt ved skader

Mineralloven § 52 fastsetter regler om tiltakshavers erstatningsplikt for skader og ulemper som skjer ved leting etter og undersøkelse av mineralske forekomster.

Den som leter etter mineralske forekomster plikter uten hensyn til skyld å erstatte skade som virksomheten påfører grunnen, bygninger eller anlegg, og for den ulempe som påføres grunneieren eller brukeren av grunnen. Bestemmelsen gjelder både ved leting etter statens og grunneiers mineraler. Det forhold at leteretten kun tillater meget begrensede inngrep, gjør at letearbeider sjelden vil medføre erstatningsplikt.

Det objektive erstatningsansvaret gjelder også for undersøkelser av statens mineraler. Det samme gjelder for undersøkelser av grunneiers mineraler, med mindre erstatningsansvaret er regulert i avtalen med grunneier.

Det er bare det økonomiske tapet som skal erstattes. Ansvaret gjelder uavhengig av om leteren og undersøkeren har holdt seg innenfor lete- og undersøkelsesretten. Videre gjelder bestemmelsen kun ansvar for skade på grunn, bygninger eller anlegg. I tillegg til erstatningsansvaret etter mineralloven gjelder de alminnelige erstatningsrettslige reglene. Slikt ansvar kan for eksempel være aktuelt ved skade på mennesker eller dyr, eller ved skade som oppstår under drift.

Tvist om krav om erstatning avgjøres ved skjønn. Det skal holdes rettslig skjønn. Nødvendige utgifter ved et skjønn skal normalt dekkes av leteren eller undersøkeren.

8 TILSYN

8.1 Tilsyn

Direktoratet for mineralforvaltning fører tilsyn med mineralvirksomhet. Dette omfatter undersøkelsesarbeider og drift på alle typer mineraler. Hovedformålet med tilsynet er å påse at driften skjer på en bergfaglig forsvarlig måte og innenfor rammen av vedtak etter mineralloven.

Direktoratet skal føre tilsyn med at vilkår, godkjent driftsplan og pålegg gitt i eller i medhold av mineralloven overholdes. Direktoratet skal også føre tilsyn med at tiltakshaver oppfyller sikrings- og oppryddingsplikten, og at arbeidene ikke fører til unødvendig forurensning eller unødvendig skade på miljøet. Dersom direktoratet finner forhold som krever at tiltak iverksettes, kan direktoratet gi pålegg om dette.

8.2 Rett til undersøkelser og opplysninger ved tilsyn

Direktoratet for mineralforvaltning kan gjennomføre befaringer, foreta undersøkelser og kreve fremlagt opplysninger ved tilsyn.

Direktoratet skal ved tilsyn ha uhindret tilgang til områder og anlegg og kunne foreta nødvendige undersøkelser. Direktoratet har også rett til å få fremlagt opplysninger om området og anlegget. Dette gjelder både muntlig og skriftlig informasjon som finnes i dokumenter, registre, kart og bilder m.v.

9 FORVALTNINGSTILTAK OG SANKSJONER VED BRUDD PÅ LOVEN

9.1 Innledning

Mineralloven åpner for flere typer forvaltningstiltak og administrative sanksjoner ved brudd på mineralloven, forskrifter til mineralloven eller vedtak gitt med hjemmel i loven eller forskriftene. Mulige reaksjoner omfatter pålegg om retting og stansing, umiddelbar iverksetting, midlertidig stans av virksomhet, omgjøring av tillatelse og tvangsmulkt. I tillegg har Direktoratet for mineralforvaltning hjemmel til å ilegge overtredelsesgebyr ved uaktsom eller forsettlig overtredelse av bestemmelser gitt i eller i medhold av loven.

9.2 Pålegg

Direktoratet for mineralforvaltning kan pålegge retting eller stansing av forhold som er i strid med mineralloven eller vedtak med hjemmel i loven, dvs. alle overtredelser av bestemmelser gitt i eller i medhold av mineralloven.

Pålegg etter mineralloven kan blant annet inneholde krav om opphør av aktivitet, fjerning, sikringstiltak, opprydding, vedlikehold, omprosjektering, innsendelse av ytterligere dokumentasjon og kontroll.

I pålegget skal det settes en frist for oppfyllelse.

9.3 Umiddelbar iverksetting av tiltak

Tiltakshaveren eller annen ansvarlig plikter å følge de krav som følger av mineralloven eller av forskrift til loven, eller som er stilt i tillatelse eller pålegg. Hvis dette ikke skjer, kan Direktoratet for mineralforvaltning selv foreta eller sørge for iverksettelse av nødvendige tiltak.

Forutsetningen for at direktoratet kan foreta iverksetting, er normalt at det først er gitt et pålegg til den ansvarlige om retting av forholdet.

Forutgående pålegg om retting er ikke nødvendig hvis det er en akutt fare for stor skade på liv eller eiendom. Direktoratet kan også foreta umiddelbar iverksetting dersom det etter omstendighetene vil by på store problemer å finne frem til den ansvarlige. Dette kan for eksempel være tilfelle ved nedlagte anlegg eller uklare eierforhold.

Umiddelbar iverksetting skal være nødvendig. I dette ligger det at det ved pålegg ikke er mulig å få den ansvarlige til selv å gjennomføre tiltaket raskt nok. Tiltakshaver er ansvarlig for utgiftene ved umiddelbar iverksetting.

9.4 Midlertidig stans av virksomhet

Direktoratet for mineralforvaltning kan kreve at virksomhet stanses midlertidig hvis den ansvarlige ikke etterkommer pålegg om tiltak gitt i eller i medhold av mineralloven.

Direktoratet kan i visse tilfeller foreta midlertidig stans av virksomheten uten forutgående pålegg dersom dette er nødvendig for å avverge overhengende fare.

Midlertidig stans av virksomheten må være nødvendig. I dette ligger at det ved pålegg ikke er mulig å få den ansvarlige til selv å gjennomføre det pålagte tiltaket raskt nok. Tiltakshaver er ansvarlig for utgiftene ved midlertidig stans av virksomheten.

9.5 Endring og tilbakekall av tillatelse mv.

Mineralloven § 65 åpner for at Nærings- og handelsdepartementet og/eller Direktoratet for mineralforvaltning kan oppheve eller endre vilkår i tillatelser gitt etter mineralloven eller etter forskrifter til mineralloven. Departementet og/eller direktoratet kan også sette nye vilkår for tillatelsen, og om nødvendig trekke tilbake tillatelsen.

For eksempel vil tilbakekall av driftskonsesjon innebære at driften må avvikles eller at virksomheten må overdras til en annen som kan søke om nye driftstillatelser. Det skal alltid vurderes andre mindre inngripende sanksjoner før det kan være aktuelt å kalle tilbake en tillatelse.

Tilbakekall eller endring av en tillatelse kan være aktuelt ved grov eller gjentatt overtredelse av bestemmelser gitt i loven eller forskrifter og enkeltvedtak fastsatt i medhold av loven. Dersom det er gitt pålegg, og dette ikke er etterkommet, kreves det derimot ikke at overtredelsen er grov eller gjentatt for å endre eller tilbakekalle en tillatelse.

9.6 Tvangsmulkt

Direktoratet for mineralforvaltning kan ilegge tvangsmulkt som et middel til å sørge for gjennomføring av krav som er satt i mineralloven eller i medhold av den, jf. mineralloven § 66.

I forskrift til mineralloven er det fastsatt nærmere regler om ileggelse og utmåling av tvangsmulkt, betalingsfrist og om inndrivelse og ettergivelse av ilagt tvangsmulkt.

9.7 Overtredelsesgebyr

Direktoratet for mineralforvaltning kan ilegge overtredelsesgebyr ved overtredelse av mineralloven og bestemmelser gitt i medhold av loven, jf. mineralloven § 67.

Overtredelsesgebyr kan ilegges for alle typer overtredelser. Det gjelder både brudd på lov, forskrift og enkeltvedtak. I praksis vil det likevel først være aktuelt å ilegge overtredelsesgebyr for de mer alvorlige overtredelsene. Direktoratets avgjørelse av om overtredelsesgebyr skal ilegges vil bero på en skjønnsmessig helhetsvurdering. Det skal legges vekt på hvor alvorlig overtredelsen har krenket de interesser loven verner.

I forskrift til mineralloven er det fastsatt nærmere regler om ileggelse og utmåling av overtredelsesgebyr, betalingsfrist og om inndrivelse og ettergivelse av ilagt overtredelsesgebyr.

10 OVERGANGSBESTEMMELSER

10.1 Innledning

Behovet for en enhetlig regulering av mineralbransjen og like konkurransevilkår for virksomhetene er grunnen til at den nye mineralloven gjelder også for eksisterende virksomheter. Enkelte regler gjelder derfor for virksomhetene allerede fra lovens ikrafttredelse. For andre bestemmelser er det gitt overgangsregler slik at virksomhetene gradvis kan tilpasse seg og oppfylle de nye kravene innen utgangen av 2014.

10.2 Sikring, opprydding og tilsyn

Å sørge for sikring av områder der det drives mineralaktivitet er viktig av hensyn til mennesker og dyr. Sikringsplikten er derfor gitt virkning for alle fra lovens ikrafttredelse. Sikringsplikten er nærmere omtale i kapittel 7.5.

Tilsvarende gjelder for oppryddingsplikten i mineralloven § 50. Oppryddingsplikten er nærmere omtalt i kapittel 7.6.

Nytt i mineralloven er krav til at virksomhetene skal stille økonomisk sikkerhet for å gjennomføre sikrings- og oppryddingsplikten. Det er gitt en frist til 1. januar 2015 for eksisterende drivere til å oppfylle kravet i § 51 om økonomisk sikkerhet. Det er gitt utfyllende regler i forskrift til mineralloven om kravet til økonomisk sikkerhet, se omtale i kapittel 7.7.

Direktoratet for mineralforvaltning skal føre tilsyn med virksomhetene som omfattes av mineralloven. Tilsynet omfatter også de som har drevet virksomhet før den nye loven trådte i kraft, uavhengig av om de har tillatelse eller ikke.

10.3 Krav om driftskonsesjon for igangværende virksomheter

Det følger av mineralloven § 43 at oppstart av ny mineralvirksomhet med samlet uttak på mer enn 10 000 m³ masse, må søke Direktoratet for mineralforvaltning om driftskonsesjon. For uttak av naturstein må det søkes konsesjon uansett størrelsen på uttaket.

For igangværende virksomheter har noen konsesjoner etter industrikonsesjonsloven, mens andre har vært regulert av konsesjoner gitt i medhold av annet lovverk, for eksempel etter kalksteinsloven, kvartsloven eller den alminnelige konsesjonsloven. En tredje gruppe er virksomheter som har drevet uttak uten konsesjon eller med konsesjon gitt uten driftsvilkår.

Det følger av overgangsbestemmelsen i mineralloven § 69 nr. 5 at igangværende virksomheter ved minerallovens ikrafttredelse som har en eller annen form for konsesjon med driftsvilkår ikke behøver å søke om driftskonsesjon etter mineralloven. Disse kan drive videre på eksisterende konsesjoner med de vilkår som er satt, med mindre konsesjonsvilkårene strider mot den nye loven.

For eksisterende virksomheter uten konsesjoner eller med konsesjoner uten driftsvilkår stilles det nye krav. Disse har plikt til å sende melding om driften og driftsplan til Direktoratet for mineralforvaltning umiddelbart etter at mineralloven har trådt i kraft. Driverne har frist for å oppfylle kravet om driftskonsesjon i mineralloven § 43 innen 1. januar 2015.

10.4 Eksisterende rettigheter

Mineralloven medfører ingen endringer i privatrettslige avtaler mellom grunneier og rettighetshavere som ble inngått før loven trådte i kraft.

Bergrettigheter til statens mineraler (tidligere kalt mutbare mineraler) som er utstedt etter bergverksloven av 1972, videreføres. Etter mineralloven § 69 nr. 2 skal mutinger følge de samme reglene som undersøkelsesrett etter mineralloven. Med unntak av egne regler for Finnmark i § 17 og prøveuttak i § 20 er det langt på vei de samme reglene som gjelder for undersøkelser i den nye loven. Dette gjelder for eksempel innholdet i undersøkelsesretten og kravet til samtykke fra grunneier og bruker ved vesentlige inngrep i grunnen. Mutingene beholder sin prioritet, og den regnes fra den dagen de ble utstedt.

Reglene i mineralloven kapittel 6 om utvinningsrett til statens mineraler er i hovedsak en videreføring av tidligere rett. Utmål gitt etter bergverksloven gir fortsatt enerett til mineralressursen slik som en utvinningsrett gjør etter mineralloven. Tidspunktet for utmålets opphør regnes fra dagen det ble utstedt. Utmålet opphører dersom driftskonsesjon etter mineralloven ikke er gitt innen ti år fra den dagen utmålet/utvinningsretten ble gitt, se mineralloven § 33. Direktoratet for mineralforvaltning kan gi utsettelse.

Det er ikke gitt egne overgangsbestemmelser for mutinger i Finnmark. Muting i Finnmark som er behandlet etter bergverksloven slik den lød frem til 1. juli 2006, gjelder i 7 år. Disse er gitt uten særskilte vilkår for å ivareta samiske interesser. Muting behandlet etter de særskilte saksbehandlingsreglene i bergverksloven som trådte i kraft samtidig med Finnmarksloven 1. juli 2006, har vilkår for å sikre samiske interesser. Disse gjelder uendret frem til mutingen opphører.

11 ANNET REGELVERK SOM HAR BETYDNING FOR LETING, UNDERSØKELSE OG DRIFT PÅ MINERALSKE RESSURSER

11.1 Innledning

Leting, undersøkelse og drift av mineraler krever ulike tillatelser etter mineralloven. Også andre lover og forskrifter vil ofte ha betydning for mineralvirksomhet. Dette innebærer at det kan være nødvendig med tillatelser etter annet regelverk enn mineralloven.

Tillatelse etter mineralloven erstatter ikke krav om tillatelse, godkjenning, arealplan eller konsesjon etter annen lovgivning, jf. mineralloven § 5. Dette betyr at aktiviteter etter mineralloven ikke kan iverksettes før alle nødvendige tillatelser etter ulike lovverk er innhentet. Dette viser seg tydelig gjennom reglene i plan- og bygningsloven. Det er kommunale myndigheter som gjennom plan- og bygningsloven regulerer områder til råstoffutvinning. Videre kan det være nødvendig med tillatelse eller avklaring etter for eksempel forurensningsloven, motorferdselloven, kulturminneloven mv. for å drive mineralvirksomhet.

Det er tiltakshavers ansvar å sørge for å innhente alle nødvendige tillatelser. Myndighetene skal ved behandling av saker etter mineralloven så langt det er mulig samordne med behandlingen etter annen lovgivning.

Mineralloven § 5 slår også fast at leting, undersøkelse, utvinning og drift på mineralske forekomster bare kan utøves innenfor de begrensninger som følger mineralloven og annen lovgivning. Mineralloven setter en rekke begrensninger og forbud mot å lete etter, undersøke, utvinne og drive på mineralske forekomster. For eksempel oppstiller mineralloven § 47 forbud mot å lete eller undersøke i bestemte områder. Slike aktiviteter kan også være forbudt eller begrenset av andre lover, som for eksempel plan- og bygningsloven, kulturminneloven, naturmangfoldloven og motorferdselsloven.

11.2 Plan- og bygningsloven

11.2.1 Innledning

Plan- og bygningsloven (lov 27. juni 2008 nr. 71) regulerer arealplanlegging og byggesaksbehandling. Bestemmelsene i plan- og bygningsloven er viktige for om og eventuelt hvordan arealinngrep knyttet til undersøkelse og drift på mineralske ressurser kan gjennomføres. Nedenfor gjennomgås de mest sentrale reglene.

Miljøverndepartementet har utarbeidet en temaveileder om mineralske forekomster og planlegging etter plan- og bygningsloven. Veilederen redegjør for samspillet mellom plan- og bygningsloven og andre lover som styrer forvaltningen av mineralske ressurser.

Temaveilederen er tilgjengelig på Miljøverndepartementets nettsider på www.md.dep.no.

11.2.2 Planbestemmelsene

Kommunen utfører den løpende arealplanlegging gjennom kommunal planstrategi, kommuneplan og reguleringsplaner. Det er kommunen i kraft av sin plankompetanse som foretar den endelige vurderingen av om et areal skal kunne nyttes til mineraluttak.

I kommuneplanens arealdel kan arealer legges ut til område for råstoffutvinning, jf. plan- og bygningsloven § 11-7. Slik kan kommuneplanens arealdel nyttes for å fastlegge og sikre områder for både igangværende og fremtidige mineraluttak. Når et område er disponert til bestemte formål, kan det ikke nyttes til annet formål i strid med det formålet området er avsatt til med mindre det gis dispensasjon etter plan- og bygningsloven kapittel 19.

Mineralutvinning i områder som er disponert til andre formål enn råstoffutvinning, vil således være i strid med kommuneplanen. Det vil kreve et nytt planvedtak for å få området lovlig disponert/regulert til mineralvirksomhet. Dersom et uttaksområde faller utenfor områder som er disponert i kommuneplansammenheng, vil det vanligvis bli krevet utarbeidet en reguleringsplan.

Kommunen utarbeider også mer detaljerte planer, reguleringsplaner, jf. plan- og bygningsloven kapittel 12. Det er krav om reguleringsplan for større anleggs- og byggetiltak og andre tiltak som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn. Råstoffutvinning, herunder mineraluttak, vil normalt kreve reguleringsplan.

Det er ikke adgang til å utnytte et regulert område i strid med reguleringsplan. Plan- og bygningsloven § 16-2 åpner for at kommunestyret og staten kan foreta ekspropriasjon til gjennomføring av reguleringsplan.

Tiltakshaver kan søke Direktoratet for mineralforvaltning om driftskonsesjon, samtidig som et forslag til reguleringsplan behandles av kommunen. Behandlingen av reguleringsplan og eventuell konsekvensutredning er normalt en langt mer omfattende og tidkrevende prosess enn behandling av søknad om driftskonsesjon. Det er derfor gjerne fornuftig at tiltakshaver innhenter de andre tillatelsene som er nødvendige for å starte drift mens reguleringsplanprosessen pågår. Prosessene kan foregå parallelt.

11.2.3 *Krav til konsekvensutredning*

Forskrift til plan- og bygningsloven om konsekvensutredninger av 26. juni 2009 fastsetter nærmere regler om hvilke planer og tiltak som skal konsekvensutredes. Etter forskriften vedlegg I skal det utarbeides konsekvensutredning for reguleringsplaner for uttak av malmer, mineraler, stein, grus, sand, leire eller andre masser dersom minst 200 dekar samlet overflate blir berørt eller samlet uttak omfatter mer enn 2 millioner m³ masse.

For utvinningsindustri, herunder masseuttak, som ikke overskrider kriteriene i vedlegg I, skal det gjennomføres konsekvensutredning dersom tiltaket kan få vesentlige virkninger for miljø, naturressurser eller samfunn, jf. kriterier i forskriften § 4 første ledd bokstav a) til k) og vedlegg II nr. 10 og ev nr. 12.

For alle regionale og kommunale planer som gir retningslinjer eller rammer for fremtidig lokalisering av utvinningsindustri skal det utarbeides konsekvensutredning.

Kommunen er ansvarlig myndighet der mineralaktivitet skal konsekvensutredes, men det er tiltakshaver selv som normalt må sørge for at utredningen blir gjennomført.

Planprogram⁵ og planforslag med konsekvensutredning skal sendes til kommunen, som sender det på høring til berørte myndigheter, herunder Direktoratet for mineralforvaltning, og interesseorganisasjoner og legges ut til offentlig ettersyn. Før planprogrammet med forslag til utredningsprogram kan vedtas av kommunen, skal det endelige utkastet til planprogram forelegges Direktoratet for mineralforvaltning. Reguleringsplanen med tilhørende konsekvensutredning er gjenstand for en omfattende høringsprosess.

11.2.4 Byggesaksbestemmelsene

Forskrift om byggesak (byggesaksforskriften) § 4-3 bokstav g) gir mineralindustrien fritak for søknadsplikt etter plan- og bygningslovens byggesaksbestemmelser, såfremt tiltakene er i samsvar med reguleringsplan og det er gitt konsesjon etter mineralloven. Unntaket gjelder også for mobile anlegg knyttet til primærproduksjon i uttaket, dvs. bearbeiding av mineralressursen som tas ut.

Tilhørende byggverk, som for eksempel oppredningsverk, asfaltverk, betongstasjon, oppholdsrom og kontorbygninger, skal imidlertid behandles etter reglene gitt i eller i medhold av plan- og bygningsloven. Det vil si at de er søknadspliktige.

Atkomstveg med tilhørende konstruksjoner, miljøtiltak, for eksempel støyvoller, er heller ikke unntatt fra byggesaksbestemmelsene. God dokumentasjon av disse elementene i reguleringsplanen vil kunne forenkle byggesaksbehandlingen.

11.3 Naturmangfoldloven

11.3.1 Innledning

Lov 19. juni 2009 nr. 100 om naturmangfold (naturmangfoldloven) har til formål at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og ved vern, jf. § 1. Vern av områder innebærer begrensninger på hvilken aktivitet som kan foregå i områdene. Bestemmelsene i kapittel II om bærekraftig bruk fastsetter retningslinjer som skal legges til grunn ved skjønnsutøvelsen når det offentlige treffer beslutninger som berører natur.

11.3.2 Naturmangfoldlovens alminnelige bestemmelser om bærekraftig bruk

De alminnelige bestemmelsene om bærekraftig bruk i naturmangfoldloven kapittel II konkretiserer hva bærekraftig bruk innebærer, og hvilke vurderinger forvaltningen skal gjøre for at lovens formål blir oppfylt. Naturmangfoldloven §§ 4 og 5 fastsetter forvaltningsmål for naturtyper, økosystemer og arter. § 6 fastsetter en generell aktsomhetsplikt som sier at enhver skal opptre aktsom og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet i strid med forvaltningsmålene i §§ 4 og 5. Aktsomhetsplikten vil være oppfylt dersom virksomheten skjer i samsvar med en tillatelse fra offentlig myndighet, forutsatt at forutsetningene for og innholdet i tillatelsen er fulgt.

⁵ Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister og deltakere, opplegget for medvirkning, spesielt i forhold til grupper som antas å bli særlig berørt, hvilke alternativer som vil bli vurdert og behovet for utredninger. Forslag til planprogram sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn samtidig med varsling av planoppstart. Planprogrammet fastsettes ordinært av planmyndigheten.

Naturmangfoldloven §§ 8 til 12 inneholder fem prinsipper for bærekraftig bruk av natur; krav om kunnskap, føre-var-prinsippet, samlet belastning, miljøpåvirker betaler, miljømessig gunstigste teknikk/lokalisering. Det følger av § 7 og forarbeidene til bestemmelsen at disse prinsippene skal legges til grunn som retningslinjer ved beslutninger som berører naturmangfoldet. I avveiningen skal det legges vekt på forvaltningsmålene for naturtyper, økosystemer og arter slik de er angitt i § 4 og § 5. Mange beslutninger etter mineralloven vil kunne berøre naturmangfoldet og dermed aktualisere slike vurderinger.

Prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 til 12 er ikke selvstendige vedtakshjemler, og kommer heller ikke inn i saker hvor forvaltningen ikke er gitt rom for fritt skjønn eller ulike tolkninger i sin myndighetsutøving. For øvrig skal bestemmelsene være retningsgivende for lovtolkning og skjønnsutøvelsen etter annet sektorregelverk - som blant annet mineralloven.

Det skal fremgå av beslutningen at hvert av prinsippene er vurdert, og hvilken betydning de har hatt for utfallet i saken, jf. § 7 annet punktum. § 7 er en saksbehandlingsregel om begrunnelsesplikt på linje med saksbehandlingsregler i forvaltningsloven. Dersom vurderingene etter §§ 8 til 12 ikke fremgår av beslutningen, er det en saksbehandlingsfeil, som etter omstendighetene kan medføre at et vedtak er ugyldig.

11.3.3 Kort om områdevern etter naturmangfoldloven kapittel V

Leting, undersøkelsesarbeider og drift på mineraler vil som regel være forbudt i verneområder. Her vil det være nødvendig å gå til verneforskriften for å finne ut om det er åpning for å drive mineralvirksomhet eller ikke. Naturmangfoldloven § 48 gir forvaltningsmyndigheten en snever adgang til å dispensere fra vernevedtaket. Trenger et tiltak tillatelse både etter verneforskriften og etter annet lovverk, skal det først treffes vedtak etter verneforskriften, jf § 48 tredje ledd.

Vi viser til [Miljøverndepartementets nettsider om ny naturmangfoldlov](#) og særlig til [Ot.prp. nr. 52 \(2008-2009\)](#) side 378-383 om vurderingen etter §§ 7 til 12.

11.4 Forurensningsloven

Uttak av mineraler medfører utslipp av støy og støv og kan også medføre rystelser. Uttak av mineraler kan også i noen tilfeller gi utslipp av giftige eller skadelige tungmetaller og medføre forurensning av nærmiljøet. I tilfeller hvor det brukes kjemikalier i produksjonsprosessen, kan mineralvirksomhet også føre til utslipp av kjemikalier. Enkelte typer mineralvirksomhet innebærer uttak av store mengder masse som ikke vil inngå i et salgbart produkt og som må deponeres.

Forurensningsloven av 13. mars 1981 nr. 6 har til formål å verne det ytre miljø mot forurensning og forsøpling. Loven får anvendelse på forurensning ved uttak av mineraler. Utgangspunktet i forurensningsloven er at det er forbudt å forurense eller forsøple med mindre det er gitt tillatelse eller unntak i forskrift fastsatt i medhold av forurensningsloven.

Søknad om utslippstillatelse for mineralindustrien avgjøres av forurensningsmyndighetene. Utslippstillatelser knyttet til uttak av statens mineraler gis av Klima- og forurensningsdirektoratet, mens utslippstillatelser knyttet til uttak av industrimineraler (som er grunneiers mineraler) gis av Fylkesmannen dersom ikke annet er særskilt bestemt. Forurensning fra uttak av pukk og grus krever normalt ikke særskilt tillatelse, men reguleres av forurensningsforskriften (se nedenfor).

Det kan fastsettes nærmere vilkår i utslippstillatelsen, og i tilfeller hvor virksomheten har utslipp av helse- og miljøfarlige stoffer, fastsettes det normalt grenseverdier for utslipp av disse. Tillatelser som gis etter forurensningsloven, fastsetter normalt utslippsgrenseverdier for forurensete stoffer, der hvor virksomheten har utslipp av betydning av disse stoffene.

For virksomhet som kan medføre større forurensningsproblemer, har forurensningsloven regler om meldeplikt og konsekvensanalyser. Reglene om konsekvensanalyse etter forurensningsloven samordnes regelmessig med konsekvensutredninger etter plan- og bygningsloven slik at det normalt bare gjennomføres en konsekvensutredningsprosess.

For bedrifter som produserer pukk, grus, sand og singel gjelder forurensningsforskriften kapittel 30. Forurensningsforskriften er gitt i medhold av forurensningsloven. Det er satt krav til skjerming og støvdempende tiltak, for eksempel at borerigger skal ha støvavsug med rensing. Utstyr skal være innebygget eller ha vannpåsprøyting. Videre er det satt grenser for støvnedfall og utslipp av suspendert stoff til vann, og det er krav som gjelder vannkilden (resipienten). Bedriftene underlegges konkrete støykrav, og skal gjøre målinger og føre journal. Dersom virksomheten genererer mineralavfall som lagres i mer enn tre år eller deponeres, skal det lages en plan for håndtering av dette avfallet. Planen skal kunne forelegges forurensningsmyndigheten ved tilsyn.

Mineralavfallsdirektivet (direktiv 2006/21/EF) skal sikre at mineralavfall fra mineralindustrien håndteres på en forsvarlig og kontrollert måte, slik at skadevirkninger på menneskers helse og miljøet forebygges eller reduseres så langt det er mulig. Direktivet skiller mellom deponering i sjø og på land. Deponering av mineralavfall i sjø/vannforekomst skal reguleres i henhold til miljømålene i rammedirektivet for vann, som er gjennomført i norsk rett gjennom forskrift om rammer for vannforvaltning (vannforskriften). For landdeponier skal deponiene klassifiseres blant annet etter type avgangsmasse.

I Norge oppfylles kravene i direktivet i stor grad som følge av eksisterende reguleringer og dagens praksis. Klima og forurensningsdirektoratet har foreslått at direktivet gjennomføres ved å opprette et nytt kapittel i forskrift om gjenvinning og behandling av avfall (avfallsforskriften). Det foreslås å utelate virksomheter som omfattes av forurensningsforskriften kapittel 30, dvs. produsenter av pukk, grus, sand og singel. Klima- og forurensningsdirektoratet anser det ikke som hensiktsmessig å regulere de samme virksomhetene med til dels overlappende regelverk. Av samme grunn foreslås det å endre virkeområdet til avfallsforskriften kapittel 9 om deponering av avfall, slik at deponiregelverket ikke lenger omfatter mineralavfall som definert i vedlagte forskriftsforslag. Forslaget har vært på alminnelig høring, og er nå (desember 2011) til endelig behandling hos miljømyndighetene.

11.5 Kulturminneloven

Lov 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) gir regler om vern av kulturminner og kulturmiljøer.

Kulturminner som er eldre enn 1537 er automatisk fredet, dvs. fredet direkte i medhold av loven. Dette kan eksempelvis være boplasser, gravhauger, jernutvinningssteder, forsvarsverk og helleristninger. Samiske kulturminner eldre enn 100 år er også automatisk fredet.

Kulturminneloven stiller krav til alle som ønsker å gjøre inngrep i bakken. Det skal innhentes tillatelse fra myndighetene, og etter kulturminneloven § 3 er det ikke lov å sette i gang tiltak som "er egnet til å skade, ødelegge, grave ut, flytte, forandre, tildekke, skjule eller på annen måte utilbørlig skjemme automatisk fredet kulturminne".

Mange automatisk fredete kulturminner ligger i dag skjult i jordlaget over berggrunnen. Dette innebærer at man må være varsom allerede med å sette i gang graving og leting etter mineraler, fordi dette kan skade eventuelle kulturminner i bakken. Det er derfor viktig at alle inngrep i bakken først klareres med fylkeskommunens eller Sametingets kulturminneavdeling, som er kulturminnemyndighet. Kulturminneloven § 8 pålegger den som skal lete eller undersøke (tiltakshaveren) å melde fra om letingen/undersøkelsen kan virke inn på automatisk fredete kulturminner. Samme lov § 25 pålegger i tillegg offentlige myndigheter, for eksempel en kommune eller Direktoratet for mineralforvaltning, som kjenner til aktiviteter som kan påvirke de fredete kulturminnene, å melde fra til kulturminnemyndigheten.

Hvis letingen eller undersøkelsene har slikt omfang at aktiviteten vurderes som et "større privat tiltak" etter kulturminneloven § 9, skal tiltakshaver avklare om tiltaket vil virke inn på automatisk fredete kulturminner. Det samme gjelder hvis det skal settes i gang regulering av området. I disse tilfellene inntreer meldeplikten uavhengig av om man i forkant tror at inngrepene kan påvirke automatisk fredete kulturminner.

Tiltak som beskrives i kulturminneloven § 8 og § 9 kan ikke settes i gang før kulturminneforvaltningen har tatt stilling til meldingen. En tiltakshaver som er usikker på om et planlagt tiltak vil berøre automatisk fredete kulturminner, skal alltid henvende seg til kulturminnemyndigheten først. Denne kan gjennomføre en registrering for å finne ut om tiltaket vil være i konflikt med kulturminner som hittil ikke er kjent. Det kan bli stilt krav om at tiltakshaveren må bekoste registreringen. Hvis registreringen viser at tiltaket er i konflikt med automatisk fredete kulturminner, avgjør Riksantikvaren om inngrepet godkjennes, og om det i så fall skal settes vilkår for virksomheten. Slike vilkår kan for eksempel være krav om en arkeologisk utgraving.

11.6 Motorferdselloven

Motorferdsel i utmark og vassdrag er regulert i lov 10. juni 1977 nr. 82 om motorferdsel i utmark og vassdrag (motorferdselloven) med tilhørende forskrifter, i første rekke forskrift 15. mai 1988 nr. 356 for bruk av motorkjøretøyer i utmark og på islagte vassdrag. Nærmere informasjon om regelverket er gitt i Miljøverndepartementets rundskriv T-1/96 og T-6/09, som finnes tilgjengelig på Miljøverndepartementets nettsider på www.md.dep.no.

Moderne undersøkelsesmetoder krever normalt utstyr som ikke kan bæres ut i skog og mark på ryggen. Det er ofte påkrevd å bringe utstyret inn med kjøretøy eller helikopter. Slikt utstyr vil typisk være boreutstyr.

Hovedregelen i motorferdselloven § 3 er at motorisert ferdsel i utmark og vassdrag er forbudt, med mindre annet følger av loven eller av vedtak i medhold av loven. Begrepet "motorferdsel" omfatter bruk av alle slags motordrevne fremkomstmidler, både kjøretøyer, fartøyer og luftfartøyer.

Kommunen kan gi dispensasjon for motorisert ferdsel i utmark i forbindelse med mineralaktivitet. Dette gjelder uansett ferdselsform. Loven har så langt i liten grad vært brukt

til å forby motorisert ferdsel i undersøkelsessammenheng. Det har imidlertid vært vanlig med restriksjoner på kjøringens omfang, kjøretid og trasévalg. Kun i få tilfeller har loven skapt større hindringer for industrien. En kommunal tillatelse innebærer imidlertid ikke at grunneier mister sin rett til å nekte motorisert ferdsel på sin eiendom.

11.7 Jordlova

Lov 12. mai 1995 nr. 23 om jord (jordlova) inneholder forbud mot å omdisponere dyrket og dyrkbar jord og mot deling av eiendommer som kan nyttes til jord- eller skogbruk. Bestemmelsene reiser sjelden problemer i forhold til utnytting av mineralressurser. Dette er fordi områder som loven gjelder for stort sett allerede er unntatt for leting, undersøkelser og utvinning etter mineralloven § 47.

Landbruksmyndighetene har adgang til å dispensere fra delingsforbudet i jordlova. Delingssamtykke kan blant annet gis dersom samfunnsinteresser av stor vekt taler for det. Etablering av næringsvirksomhet/industri og tiltak som bidrar til sysselsetting kan bli betraktet som samfunnsinteresser av stor vekt, slik at jordlovas bestemmelser i praksis sjelden står i veien for driftsetablering innenfor mineralnæringen.

11.8 Vannressursloven

Lov 24. november 2000 nr. 82 om vassdrag og grunnvann (vannressursloven) har til formål å sikre en samfunnsmessig forsvarlig bruk og forvaltning av vassdrag og grunnvann. Tillatelse etter vannressursloven kan være nødvendig i tillegg til tillatelse etter mineralloven.

Hva vannressursloven definerer som vassdrag og grunnvann, herunder avgrensning i lovens virkeområde mot sjø, er nærmere angitt i vannressursloven § 2.

Det følger av vannressursloven § 8 at ingen må iverksette vassdragstiltak som kan være til nevneverdig skade eller ulempe for noen allmenne interesser i et vassdrag eller sjøen⁶ uten konsesjon fra vassdragsmyndigheten, etter reglene i vannressursloven § 12 om gjenoppretting av vassdragets løp eller etter reglene i § 15 om grunneierens vannuttak. Tiltak etter minerallovgivningen kan derfor være konsesjonspliktig etter vannressursloven. Aktuelle tiltak er uttak av masser som berører vassdrag og tiltak som kan påvirke grunnvannet, for eksempel ved avrenning.

11.9 Reindrifftsloven

Lov 15. juni 2007 nr. 40 om reindrift (reindrifftsloven) skal bidra til sikring av reindrifftsarealene i det samiske reinbeiteområdet som reindrifftsens viktigste ressursgrunnlag.

Reindrifftsloven har flere bestemmelser som kan ha betydning for mineralaktivitet. Den som driver ferdsel i et reinbeiteområde har plikt til å gjøre dette med varsomhet for å unngå å uroe reinen, jf. § 65. Etter § 22 har reindrifftsutøvere adgang til fritt og uhindret å drive og flytte rein i de deler av reinbeiteområdet hvor reinen lovlig kan ferdes, og adgang til flytting av rein etter tradisjonelle flyttleier. Etter samme bestemmelse må reindrifftsens flyttleier ikke stenges, men Kongen kan samtykke til omlegging av flyttlei og i åpning av nye flyttleier når berettigede interesser gir grunn til det. Videre gir reindrifftsloven § 63 særlige regler om utnytting av eiendom i reinbeiteområde. Etter bestemmelsen må grunneier eller

⁶ Jf. vannressursloven § 2 tredje ledd

bruksberettiget ikke utnytte sin eiendom i reinbeiteområde på en slik måte at det er til vesentlig skade eller ulempe for reindriftsutøvelse.

For Finnmark er det fastsatt særskilte regler i mineralloven for å sikre grunnlaget for samisk kultur og næringsutøvelse, se kapittel 6.

I forhold til arealforvaltning innenfor reinbeiteområdene er plan- og bygningsloven den sentrale loven, og det sentrale virkemiddelet for å sikre reindriftens arealer. Grunnloven § 110a og internasjonale regler forplikter både kommunale, regionale og statlige myndigheter til å gjøre hensynet til samisk kultur, næringsutøvelse og samfunnsliv til gjenstand for særskilt behandling og vurdering i samfunnsplanleggingen generelt, og i arealplanleggingen spesielt. Dette gjelder i samtlige kommuner og regioner hvor det utøves samisk reindrift. For nærmere informasjon om planlegging innenfor reinbeiteområdene vises det til temaveilederen om reindrift og ny plandel. Temaveilederen er tilgjengelig på Miljøverndepartementets nettsider på www.md.dep.no.

11.10 Finnmarksloven

Finnmarksloven av 17. juni 2005 nr. 85 har til formål å legge til rette for at grunn og naturressurser i Finnmark forvaltes på en balansert og økologisk bærekraftig måte. Dette skal skje til beste for innbyggerne i fylket og særlig som grunnlag for samisk kultur, reindrift, bruk av utmark, næringsdrift og samfunnsliv.

Loven medfører at 95 prosent av grunnen i Finnmark, som tidligere ble forvaltet av statsforetaket Statsskog SF, er overført til lokalt eierskap gjennom Finnmarkseiendommen. Arealet tilsvarer om lag 45 000 km². Finnmarkseiendommen er en privat grunneier som i utgangspunktet står i samme forhold til offentlige myndigheter som andre grunneiere. Finnmarkseiendommen ledes av et styre på seks personer: tre styremedlemmer oppnevnt av Sametinget og tre av Finnmark fylkesting.

Finnmarksloven har egne regler for vedtak om endret bruk av utmark. Før styret i Finnmarkseiendommen fatter vedtak i slike saker, skal man vurdere hvilken betydning endringen vil ha for samisk kultur, reindrift, utmarksbruk, næringsutøvelse og samfunnsliv. Sametingets retningslinjer for endret bruk av utmark skal legges til grunn for denne vurderingen. For at et tiltak skal regnes som «endret bruk av utmark», må det ha merkbare fysiske og praktiske konsekvenser for bruken av utmarksområdene. Tiltakene må også være av en viss varighet for at man kan si at bruken av utmark er «endret». Typiske eksempler vil være bygging av veier og oppstart av gruvedrift.